

# INSTITUTIONUM MEDI- CINÆ RATIONALIS

## LIBER V.

### Sive THERAPEUTICA.

#### CAPUT I.

#### De *Methodo Medendi.*

##### §. I.

**D**evenimus tandem ad illam Medicinæ partem, quæ finem artis nostræ immediatè & propiùs respicit, & cui cœtere omnes velificantur; Quippe in hac Methodus medendi ceu fundamentum & basis omnis medicationis cum materia auxiliorum sive medicamentis eorundemque præparationis modò traditur.

§. 2. Est autem *Methodus medendi* nihil aliud, quam *Notitia* agendorum: sive curandi *scientia*. Ve est *ars*, qua per certas indicationes auxilia inveniuntur, quibus labefactata corporis œconomia in integrum restitui debet.

§. 3. Duo sunt hujus Methodi fulcra & columnæ, quibus superstruitur; *Ratio* nempe & *Experientia*: quæ conjuncta omne in Prudentia Medica ferunt punctum. Si enim illud, quod *Ratio* per demonstrationem evincit, *Experientiâ* confirmetur; & quod *Experientia* observat, *Ratione* roboretur, ipsique consentaneum sit, res est in vadò: Sin autè Ex-

perientia imaginaria sit, & sola præsumptione vel autoritate nitatur, meritò falsa censetur & inutilis. Et si Ratio experientia destituatur, manca quoque est & inops. Mallem tamen ipsam sequi rationem tali videlicet in casu, si in inveniendis præfidiis nihil admittatur, quod non sit clarum & perspicuum; si naturam hominis Medicus ex arte cognoscat, & causam morbi probè perspectam habeat, omnesque operationes medicamentorum per claras & stringentes demonstrationes in apertum producat, quam Experientiæ fluctibus agitari. Fateor, & suam Experientiæ constare laudem & dignitatem, præsertim in casu valde simplici. Verum cum hi rariores sint, & nulli bi ferè vulgaris istius proverbii, duo cum faciunt idem, non est idem, veritas clariùs appareat, quàm in praxi medica, non miror, si illi etiam viri, qui Experientissimi vocantur, subinde ob rationis defectum, & quod ob nescio quam fiduciam in suam Experientiam ad omnes circumstantias, quarum minimæ

rem

rem variate possunt, non attendant, fallant & fallantur.

§. 4. Nec obstat, quod illi, qui *Experientiam* plenis buccis crepant & vulgò *Prædici* vocantur, utcumq; vires remediorum & causas morborum ignorent, tamè apud vulgus etiam præ aliis applausum & encomiũ quandoq; mereantur: ille enim effectus non semper tribuendus est imaginariæ illorum experientiæ, sed aliis artibus ex *Machiavelli* schola non raro accitis in acceptis ferendus. Absurdum profectò nõ minùs est, quàm Medico indecorum, fateri, se quidem naturã morbi ignorare, sed cum *observaverit*, cum curatum fuisse, curatiq; adhuc prostant exempla, præterdere, jure quòdam sibi prærogativam in praxi deberi. Is enim *Experientissimi* nomen demum meretur, qui & morbi naturam, & veram ejus causam novit, & quicum remediis à se inventis vel ap-

probatis sæpiùs curatum vidit; plus enim pollet *ratio* in auxiliis eruendis & inveniendis, quàm ipsa *experientia*; & judicium Medici practicum lucem suam à judicio theoretico fœnerari debet. Itaque talis consulendùs est Medicus, qui judiciosus magis sit, ut loquitur *Cl. Ettmüllerus*, quàm memoria præditus: quatenus hic nonnisi visa & audita, ille autem planè nova, mentis acie penetrat.

§. 5. *Indicationis* fundamenta sunt sequentes regulæ (1.) Omne illud quod in œconomia animali aliquid indicat, vel sui conservationem indicat, vel sui ablationem (2.) Quod secundum naturam est, & ad œconomiam animalis integritatem spectat, est conservandum: quod præter naturam, est tollendum (3.) Contraria iis tolluntur remediis, quæ contrariũ edunt effectum: Similia iis conservantur, quæ similem edunt effectum.

## C A P U T II.

### De Indicante & indicato.

§. 1.

**I**ndicatio sive ostensio præsidiorum nunc morbum, nunc causam morbi, nunc symptoma, nunc vires respicit, & propterea in curatoriam, præservatoriam, symptomaticam, & vitalem dividitur. Uode ipsum quoque *indicans* vel curatorium est, vel præservatorium, vel symptomaticum, vel vitale.

§. 2. *Indicans* est illud, quod præsidium indicat, & quod per indicationem innotescit. *Indicatum* est illud, quod medici oculos ad se dirigitur, & est scopus ille,

quem Medicus in curatione intendit,

§. 3. Quòd autem plura sunt indicantia, quæ unum idemque jubent, vel saltem non contra indicant, eò Medicus in agendo firmiori stabit talè. Sin sibi contrariantur, & quod unum jubet, alterum id prohibet, suspensò magis gradu progredendum, considerando prius indicantia consentientia, dissentientia, prohibentia & contra indicantia.

§. 4. *Vitale indicans* peculiare quid sibi vindicat, & indicando cœtera omnia

ARIE-

antecellit, ipsumque ordinem in medendi methodo interrumpit, quia semper virium major habenda est ratio, quod etiam de symptomatiko dici potest.

§. 5. *Indicatum idem est ac agendum,*

sive id quod fieri debet, ; continet autem sub se legitimam præsidiorum administrationem, ex quò nempe regno delumi, & quâ dosi, quò tempore, ordine & locò applicari debeant.

### C A P U T III.

*De*

#### *Indicatione curatoria Morbos intemperiei respiciente.*

§. 1.

**M**orbi intemperiei curantur per *alterantia in contrarium*: Sic *acida vel austera* sanguinis aut lymphæ intemperies indicat sui alterationem per *alkalica absorbentia & invertentia*: *Intemperies acris salina* corrigitur per alterantia *oleosa, blandiora acida, & cuspida involventia*. *Calida intemperies* corrigitur per *deobstruentia*: frigida per *volatilia*: hæc enim contrarium edunt effectum, etsi neque calori neque frigori propriè contrariantur.

§. 2. Paradoxum hoc multis fortè videbitur; operæ itaque erit pretium, arduam illam & magni momenti questionem & controversiam hîc introducere, & ad rationis non minùs quàm experientiz obruffam exigere: utrum videlicet intemperies sanguinis calida curari debeat per contraria frigida? Ita quippe est, ut qui numero quaternario Elementorum primarumque qualitarum præjudiciis constructi tenentur, affirmativam acerrimè tueantur, eamque ceu sensibus magis obviam & consentaneam rationibus confirmate contendunt. Verum enim

vetò! nunquam (si dicere fas est) sententia generi humano usque adeò infensa & exitiosa è scholis ad forum Medicum translata fuit, quàm hæc de imperiei calidæ per frigida alteratione inveterata opinio. Quandoquidem si juxta hoc præoccupati animi statutum medicari vellemus, in certissimam ruinam vitæque discrimen ipsum ægrum indubitato conjiciemus. Quid? anne sanguis unquam opus habet refrigeratione? anne motus ejus in circulum concitator factus (si modò vitalis ille liquor, à materia subtili secundum lineam rectam torrentis instar agitur, unquam secundum talem motum celerius moveri potest) præternaturalis dici meretur, aut œconomiz noxam minatur? Nempe non intelligunt, quid calor sit in rebus, quas calidas vocamus, nec quod fundamentum denominationis non in re ipsâ sed in relatione ad corpus nostrum habeat; ipsa enim particularum agitatio, in quâ ratio formalis caloris consistit, nullam plane convenientiam habet cum sensu caloris in mente, quarum rerum ideæ propterea *Cartesio* rectè dicuntur

tur confusæ; itaque ut propius ad rem accedamus, videbimus, quid sit calida illa sanguinis intemperies, in qua febrium essentiam consistere putabant, & quomodo corrigi aut curari debeat. Præsuppono autem ex physicâ, quod calor in rebus nihil aliud sit quam motus vel agitatio particularum secundum omnes dimensiones; vi cuius suppositiones sequitur, sanguinem tunc demum dici calidum, & insolitam illam sensationem in mente produci, quando fibrillarum corporis nostri motus tremulus augetur: dum videlicet à sanguine celerius & vehementius pulsantur, id quod fit, ubi motus sanguinis progressivus vel ob obstructionem in Vasis minoribus, eum pari alacritate non recipientibus, vel ob vehementiora exercitia & nimium corporis motum impeditur & in intestinum transfertur, in quo vera intemperies calidæ consistit ratio! E quibus mediis quidem iudicio luce meridiana clarius apparet, curationem non debere nec posse institui per frigida, utpote quæ progressivum motum, quem promovete aut restituere intendunt Medici ad unum omnes, magis sistunt & imminuunt; sed ipsam obstructionem ante omnia tollendam esse; quod certè non fit per contraria frigida, sed per volatilitantia, acidum ab sorbentia, imò ipsa calida. Fuere, qui calida in intemperie calidâ tantoperè metuentes frigidis largiter usi sunt: Sed maximè cum valetudinis, imò vitæ discrimine, dum calorem frigidis imprudenter restringendo sibi mortem acciverunt; inde etiam est, quare hodierni Medici post habitis in morbis calidis Julapiis aliisque decoctis refrigerantibus ea solum urgente actu & siti com-

mendant, quæ secundariò & quasi per accidens refrigerant, qualia sunt nitrosa, & camphorata: nam hæc de obstruunt, & motum illum intestinum iterum in progressivum referunt: quò expedito omnis ablatu erit calor præter naturalis, sive intemperies calida.

§. 3. Excipies; ipsa tamen vasa sanguifera magis distenta esse in intemperie calida: & sanguinem per tulsam venam redditum cum impetu egredi. Quibus respondeo, sanguinem tardius circulari his in casibus, nec toties cordis thalamos permeare, quam in statu naturali: propterea mirum non est, si ob restagnationem, & inde ortum modum versus omnes dimensiones, & vasa distendantur, & sanguis cum impetu è vultu scilò lanceolâ factò profluat. Ex eadem causa pulsus etiam frequentior est, cum tenuior sanguinis pars una post aliam undè instat cor ingrediatur, sed ob defectum cæcætarum sanguinis partium rarefactio multò debilius instituat: accedit quod ob sanguinis in cordis parenchymate restagnationem ipsum Cor nec sufficienter dilatari, nec satis arctè contrahi possit.

§. 4. Cavendum autem, ne alteratio fiat usq; ad alterum extremum. Quem in finem veteres ipsorum viscerum habuerunt rationem. Nec male quidem, modò omnia benè explicentur.

§. 5. Cum enim sanguis crassior & fœculentus in capite contumaces pariat obstructiones, ejusque motus per minutissima vasa cerebri continuatus pars vitæ sit, certum est, non dari medicamenta capitis frigida, omniaque, quæ partes juxta se invicem quiescere faciunt, cerebro esse inimica, qualia sunt frigida

L

&amp;

& acida, quæ systemati nervino ob rationem satis notam minus quoque favent. Oculi admodum sensiles non ferunt acria & frigida. Pectori nocent acida & frigida ob eandem rationem. Sanguini & cordi acida & vehementiora acria, & corrosiva calida sunt infensa: idem judicium esto de viscidis & frigidis terrestribus

& exsiccantibus. Ventriculo grata sunt blandiora acida & salina, quia mucum incidunt & poros referant. Amara vulgè censentur hepatica. Lieni solatio sunt martialia. Utero nocent acida & austera, omniaque quæ inordinatas in corpore producut fermentationes, quò dulcia quoque referuntur.

## CAPUT IV.

De

*Indicatione curatoria quatenus morbos turbata mixtionis sanguinis respicit.*

§. I.

**S**anguinis mixtura turbata felicissime & potentissime restituitur à Sudoriferis, & quæ consueto ætheri suppetias ferunt, peregrinum autem debellant.

§. 2. Eadem medendi methodo curantur morbi occultarum qualitatum sive totius substantia dicti, & qui, ut in præcedentibus libris ostendimus, gradu saltem ab aliis febribus & nonnullis morbis differunt. Omnis nempe impendenda in id est opera, ut debita sanguinis mixtio per alexipharmaca restituatur, quæ an occultè an manifeste agant, capite de medica-

mentorum facultatibus dicetur. Hic annotâsse sufficit, plurima alexipharmaca a-liam quoque cum consueto æthere inire fermentationem, mediante quâ peregrina illa, & quæ planè à naturali abludit, tollitur; dum peregrinus æther expellitur, & conluetus fasces imperii recuperat.

§. 3. Sin ventriculus gravatus sit labur-râ, levari prius potest blandiori vomitoriò, præsertim in morbi principio, quò crescenti malo pabulum maturè præscindatur.

## CAPUT V.

De

*Curatione morborum compositionis, conformationis & solutæ unitatis.*

§. I.

**M**orbi conformationis ratione numeri curantur, si pars deficiens

juxta decurtorum chirurgiam restituatur, aut si hoc impossibile sit, palliativè curetur,

tur, ut scilicet deformitas occultetur. Pars superficialis autem tollitur novacula, forcipe, forfice: Vel successivè per ligaturam aut remediò causticò extirpatur.

§. 2. *Magnitudo per totum corpus aucta* sui indicat imminutionem victu tenui, peregrinationibus, venæ sectione, purgantibus, & sudoriferis obvenendam. Huc in modum curatur *corpulentia nimia*, cujus exemplum vide apud *Timaum à Guldenklee*: in *Hydrope* autem vehementiora cathartica non imminuunt magnitudinem, sed augent; quia vasa rupta magis dilacerant, & lympham in abdominis cavitate turbant. Interea totius rei cardo in eo vertitur, ut lymphæ restagnanti motus appetitivis juvetur, & vasa lymphatica rupta consolidentur: hinc aperitiva & vulnèraria utramque hinc faciunt paginam.

§. 3. *Magnitudo aucta in parte privata* tollitur discutientibus & resolventibus, q. s. emplastrum de ranis cum mercurio vel cinnabari, lamina plumbea mercuriò illinita, spiritus aromatici, omniaq; *alia volatilia*. Cavendum tamen, ne reliquis tenacioribus *particulis fluidiores* saltem discutiamus, cum illæ sibi magis implicitæ postmodum vix ac ne vix quidem resolvi possint.

§. 4. Huc spectant omnis generis *Tumores*, quorum plurimi saltem gradu inter se differunt, atque diversa nomina à loco, *durationis tempore*, partis affectæ naturâ, & humoris conditione, atque cum aliis succis aliâ atq; aliâ coagulatione aliisque circumstantiis sortiuntur. Sic phlegmone & Erysipelas ab uno eodemque humore nascuntur, quorum discrimen in majori vel minori distensione & rubore

consistet. Idem illud sal, obstruens poros pleuræ, inflammatorium producit tumorem, qui pleuritis vocatur, & in pulmonibus peripneumonia, in faucibus angina, in oculis ophthalmia, in meningibus phrenitis audit; Idem hic humor producit in extremitatibus digitorum panaritium: in partibus tendinosis anthracem; in glandulis in gualibus bubonem: retro aures parotidem; sub axillis panum: in palpebris hordeolum: in facie furuncululum. Sin vero chylus viscidus quidem sed mollis in canaliculis extremis restagnat, erit œdema. Quod si à succis aliis acidis supervenientibus præcipitetur in caseosam substantiam, fiet *scirrhus*: si *alia corrosiva & actia* sint immixta, atque ab æthere in se invicem & canaliculorum fibrillas vibrentur, erit cancer. Similis quoque humor constituit in glandulis scrophulas. Quod si canaliculus à chylo intus contentò valde dilatetur, multi autem planè differantur, oriuntur tumores, in quibus humores proprio folliculo aut tunica, continentur quorum unus si adhuc mellis instar fluidus sit, melliceritem, si in crassamentum caseosum abeat, atheroma: si planè indurecat instar casei exsiccati & levo sit similis, erit steatoma, vel struma; ejusdem quoque indolis est humor ille, qui circa articulos ganglium & tophos producit.

§. 5. A lacte tali corrupto in canaliculis capillaribus & glandulis miliaribus cuius restagnante patitur varii tumores suos habent natales & appellationes, & gradu saltem differre videntur, quales sunt scabies, herpes, achor, favus, tinea, impetigo, lichè; prout enim plures vel pauciores canaliculi obstruuntur, nuncque pro-

L 2

fundius,

fundius, nunc superficialiter magis, infarciuntur, aut planè disrumpuntur; ipseque chylus nunc cum succo nervo degeneri, nunc cum præexistente in ambitu corporis fermento maligno, vel in utero, ob matris errores in victu commissos, vel post nativitatem ab assumptis acidis collecto, in coagulum abit, atque variis modis concrevit & coalescit; ita varii acoris, visciditatis & fermentationis in ipsis humoribus restagnantibus reperitur gradus, variaeque inde resultant apparentiæ & effectus.

§. 6. Primarii tumores curandi scopi sunt, ut interne acidum attenuetur, & obstructi canaliculi aperiendis referentur, illudque præternaturale quod fluidum adhuc est, vel satis attenuatum est, evacuetur. Huc spectant purgantia, sudorifera, diuretica, aromatica oleosa, alkalica tum fixa tum volatilia, præsertim sulphur in substantia, & omnia ex sulphure præparata, Externe camphorata, suffimigia, cataplasmata, & inunctiones ex emollientibus, discutientibus, acrimoniam temperantibus, poros restituentibus, fibras distortas & distentas relaxantibus, detergentibus, & acidum corrigentibus parata, laudantur.

§. 7. *Imminuta magnitudo*, qualis in atrophia partis alicujus occurrit, victu laudabili, quiete, frictionibus & balneis curatur.

§. 8. *Vitiata partis figura* indicat reductionem ad statum naturalem, ope manuum, fasciarum, aut instrumentorum perficiendam.

§. 9. *Meatus obstructi* erunt referandi, & ab humoribus, sanguine grumoso, calculo, fecibus induratis, omnique

illo, quod obstructionem peperit, liberandi. *Partes coalescentes* sunt dividendæ. *Constipata* ampliandæ. *Compressa* ab onere levandæ: *Canaliculi* præter naturam aperti ligaturâ aut styptico claudendi; *aspera* partis alicujus *superficies* emollientibus & temperantibus corrigenda.

§. 10. *Morbi conformationis* situm & connexionem partium lædunt. *Situs mutatus* indicat partis in locum naturalem repositionem, v. g. in uteri aut intestini prolapsu: in ossis luxatione. *Connexio mutata* ligamentorum conjunctionem: *si juncta* esse debeant, eorundem solutionem indicat: adhibitis deinde deobstruentibus, & poros sive tubulos referantibus, ut flacciditas ligamentorum corrigatur, & partes roborentur.

§. 11. In *morbis soluta unitatis* divisa sunt conjungenda, reposito prius osse, si luxatio vulnus comiteretur: aut reducto & coaptato, si fuerit fractum. Ante omnia autem extranea è vulnere sunt eximenda, si id quidem citra novum periculum aut majus discrimen fieri possit. Deinde sanguis sistendus: *acris accessus* statim quovis modo impediendus: & gravioribus symptomatibus, quæ ex restarum fibrarum resilitione, & tubulorum vicinorum obstructione, oriuntur, maturè obviam eundum, qualia sunt dolor, tumor, inflammatio &c.

§. 12. In *vulneribus venenatis* maligna illa veneni cum succis corporis nostri fermentatio est suppressenda, id quod fit scarificatione & cucurbitulis multa cum flammâ adhibitis, ut venenum è parte affectâ exprimat: ferè candenti, ut discutiatur & coagulatio impediatur: *æpis,*

pis, fermento, theriacâ, spiritu vini camphorato, impositis, ut contraria inducatur fermentatio, succus malignus præcipitetur, & spicula maligna obtundantur.

§. 13. Graviter peccant, qui vulnera sæpius de die detegunt: si enim coalescentiæ & unionis impedimenta tollantur, spontè coalescunt partes divise, & citius, quàm si eruditè nimis & officiosè tractentur. Constat autem ablatio impedimentorum in tubulorum obstructionibus referendis, ut humorum circulantium itus & reditus per partem vulneratam satius tectusque servetur.

§. 14. In *ulcerum* curatione ad actionem salium potissimum respiciendum. Toti itaque massæ sanguineæ prius per universalia prospiciendum: deinde ad externa detergentia, acidum temperantia & obstructos poros labiorum referantia deveniendum: Inter quæ laudem meretur spiritus vini, & pulveres absorbentes cum emplastro vel unguentò saturnino.

§. 15. Quæ omnia obstetricantibus, quatuor illis operationibus chirurgicis expediuntur: quales sunt *Synthesis*, *diordosis*, *diarexis* & *exairexis*.

§. 16. *Synthesis* est operatio chirurgica, quâ partes tum osseæ, tum molles & carnosæ sejunctæ, fractæ, vel luxatæ, ununtur. Huic inserviunt *extensio*, *coaptatio*, *per glutinum conjunctio*, *deligatio*, *depositio*.

§. 17. *Diordosis* est operatio chirurgica, quâ ossa compressa & distorta ad pristinum statum & locum reducuntur; Huic *cucurbita* cum multâ stammâ, elevatorium, *emplastrum tenax* in cranii depressione; in aliis partibus tho-

*rax ferreus* aut alia *instrumenta ferrea, œrea, fasciæ* convenienter adhibita, famulantur.

§. 18. *Diarexis* est operatio chirurgica quâ partes conjunctæ & continuæ dividuntur. Huic obstetricantur  *Sectio & usio*. *Sectio* aperitur venæ & minores arteriæ, fistulæ inciduntur, abscessus aperiuntur, frænum linguæ relaxatur, thorax & abdomen perforantur, cutis scarificatur, setacea apponuntur, fonticuli excitantur, cranium trepano perforatur, ossa cariola limantur, raduntur, serrâ dividuntur. *Usione* partes cauterio potentiali vel actuali adurantur, id quod in setaceo excitando multis in usu est.

§. 19. *Exairexis* est operatio chirurgica, quâ superflua tolluntur. Ope hujus tela, sclopetorum globuli, è vulneribus, extraneæ è faucibus & oculis, fœtus mortuus ex utero, Calculus è vesica, urina ope *catheteris flexilis*, qualem è *Belgio* accipi, extrahuntur, partes corruptæ amputantur, excrecentiæ excinduntur, quò verrucas, condylomata, herniam carnosam, aliaque referimus.

§. 20. Quæritur an *fonticuli & setacea* morbis vel abigendis vel non admittendis sint dicata? Erunt multi, qui imaginariâ aut horisati experientiâ ne quidem in dubium hoc vocari posse, existimant, dum plures se remediis his adjutos profiteantur. Verum enim verò, si rationem consulamus, ipsiusque œconomix animalis statum ritè perpendamus, apparebit facilè, ulcera illa arte excitata pro conservanda sanitate parùm vel nihil efficere posse; illud enim quod excernitur, novū videtur esse productum, quod antea in sanguine, lymphâ vel succo ner-



veo non præstitit, sed in ipsa parte ulceratâ demum fabrefactum est. Utcunque autem rationes in contrarium prostant bene multæ, non audeo tamen horum remediorum usum in totum negare, cum videam, illa transpirationis vicem supplere, ipsorumque fluidorum copiam in tantum imminuere, ut etiam illi, qui fetacea aut plures fonticulos gestant, plerumque pallidiores quàm antea appareant.

§. 21. Satis autem de chirurgicis dictum esse, autumo. Petantur sol diora ex *Hildano*, *Sculpeto*, *Aqua pendente*, *Barbette*, *Blancardo*, & *Bontekge* notis

*Celeberrimi Albrechti* illustrato. Quibus demum locum affundit *Celeberrimus noster Dolæus* in *Encyclopædia sua chirurgica*, jam sub prælo ludante: in quâ non solum ad chirurgiam spectantia novâ accuratâque methodo recensentur, sed, quod caput torius rei est, egregia etiam remedia cu libet affectui appropriata fidelissimè describuntur, ut perfectius opus hæcenus nulla viderit ætas. Qui enim illud diligentî versabitur manu, magni & eruditi chirurgi nomen facile merebitur. Sed vno vendibili non opus est suspensâ hedera. Lege & iudica.

## C A P U T V I.

De

### *Indicatione præservatoriâ usum Venæ sectionis commendante.*

§. 1.

**D**iximus indicationem præservatoriâ causam morbi respicere. Cum autem causæ morborum internæ sint Plethora, cacochymia & turbata sanguinis mixtio, & plethora quidem per iminutionem sanguinis & subtractionem alimentî curati debeat, ordinis postulat ratio, ut nunc de *venæ sectione*, & quæ illam suppleat, velitationem nostram institamus.

§. 2. Sane *phlebotomia* communissimum inter medicinæ subsidia remedium, quò plebeji & se & jumenta sua à morbis præservare satagunt, quem in finem nunc semel nunc bis eam quot annis instituit: imò consuetudo in tantum inolevit, ut quoties valetudo periclitari videa-

tur, statim ad hanc ceu salutis anchoram & omnis curationis principium confugiant.

§. 3. Enim verò sanguis facillime per frequentiore illam profusionem depauperatur; hinc fit, ut multi in phlebotomia vel commendanda vel admittenda nimis liberales successus subindè patimur secundos experiantur. Quæ forte causa est, quare generotum hoc remedium Neotericis malè audiat; cui accedit, quod evictum nunc sit, veteres venæ sectionem ex falso præjudicio plurimis in morbis admisisse, eamque scopum illum, quem illi intendebant, nunquam assecutam esse nec assequi potuisse.

potuisse. Quapropter eam non aliter quam remedium empiricum suscipimus, quod aut juvabit aut nocebit; cum venam secare quandoque idem fere sit ac hominem jugulare. Adeoque quando super hoc cardine vita ac mors versatur, maxima opus erit deliberatione, antequam quid statuendum sit decernatur: Agam ergo de venæ sectionis usu, administrandi modo, loco, tempore, & quos morbos immediate respiciat, brevissimè indicabo.

§. 4. Super his autem advertere licet, veteres quatuor vel quinque *vena sectionis* usus recensere, dum eam *corruptum sanguinem evacuare, copiam sanguinis imminuere, eumque refrigerare, revellere & derivare* docuerunt. Et quod duos quidem priores usus attinet, nemo inficiabitur, sanguinem, tam corruptum, quam optimè constitutum, per venam sectam qua data portâ effluere. Neque etiam quis facile in dubium vocabit, calorem per sanguinis emissionem præsertim largiorem imminutum iri. Enim vero an *sanguis, qui versus partem aliquam propellitur, per V. S. ab eadem averti & ad aliam diverti & revelli possit; & an sanguis, qui jam partem influxit, iterum ex illâ parte revocari & derivari possit, hoc nondum est in liquido.*

§. 5. Itaque in difficili hoc nodo primò notari velim, sanguinem per tusam venam emissum nequaquam ex centro versus peripheriam profuere, sed istius portionem esse, qui ab ambitu versus centrum regreditur, & in via est redeundi ad cordis thalamos. Eapropter impossibile est, sanguinem corruptum ope venæ sectionis evacuari, cum ille sanguis,

qui in principio fluxus emititur, jam lacte vel chylò suo orbatus sit, quem in vasculis illis capillaribus & minutissimis canaliculis reliquit, dum sanguis arteriosus singulis pulsibus ad minutissima ista vasa propellitur, atque ad eas tandem evenit angustias, ut pars ejus non nisi sub forma humoris lactei aut crystallini à reliquis sanguinis partibus secessionem facere possit. Ridiculum ergò foret, si sanguis ille, qui prima vice egreditur, non benè coloratus appareret, eo usque illum extrahere, donec sub aliò colore se conspectui sisteret: quippe fieri potest præsertim in febribus, ut ob turbatam sanguinis mixturem tota massa sanguinea obscuriori tincta sit colore, eumque pertinacius retineat, etiam si maxima ejus pars extramittatur.

§. 6. Secundò cum causa morbifica magis sanguini arterioso inhæreat quam venoso, hicque primus sit qui factò foramine foras progrediatur; æquis crederet hunc esse corruptum illum sanguinem, quò natura levare desideravit.

§. 7. Porro in confesso demum est, sanguinem æqualiter ad partes distribui; illum autem qui per venæ sectionem emititur, nequaquam in partem aliquam influere, aut jam in partem influxisse: sed omnem esse refluxum. Unde cuique obvium est, nullam dari venæ sectionem revulsoriam.

§. 8. Multò minùs derivatio hic habere potest locum, cum sanguis ille, v. g. qui per venam sub lingua pertusam effluit, non sit sanguis ille, qui in capite fait, utpote qui per alias venas cordi denuo remittitur; Sed est sanguis à partibus exterioribus oris faciei & palati refluxus, qui

eum

cum sanguine intra cranium detento nihil planè commune habet.

§. 9. Atque inde innotescet, unicum & primarium *vena sectionis* utum esse, *sanguinem evacuare sive imminuere*; hic enim cæterorum omnium defectus cum fœnote compensat. Nam ubi sanguinis in vasis inferioribus copia imminuitur, facilè in ejus locum novus per arteriæ truncum descendente eò transmittitur, & consequenter quædam sanguinis portio capiti subtrahitur & sic revulsionis deprehenditur effectus. Iterum: si vasa frontis vel lingue depleantur, antea restagnans in vasis minoribus sanguis nunc ad inanita illa vasa alacrius progreditur, & tubuli antea compressi immunes redduntur, unde capitis dolores & defluxiones à seorsum venâ sæpius illic cessare solent.

§. 10. Omnis itaque *Venzectio* est *evacuatoria* & consequenter *ventilatoria*: atque causam morbi non tollit, sed ipsum saltem symptoma respicit, nempe dolorem, qui per *venzsectionem* vel imminuitur, vel in momento sistitur; quod videlicet ob imminutam sanguinis quantitatem minor fibrarum nervearum & tendinosarum fiat à sanguine arterioso pressio.

§. 11. Perinde autem erit, quænam vena tundatur; modò talis eligatur, cui nec nervus ne tundo subjaceat, hæ enim vix sine periculo ferri cuspidem admittunt; hinc vena frontis, sub lingua, & cephalica in brachio omnium tutissimè secantur, cum & Medianæ & Epaticæ nervus & tundo subjaceant. Pari securitate tundi etiam posset vena jugularis, quam in equis quotidie secari videmus. Rejicimus ergò omnem venarum delectum; utpote quæ

omnes ab unò eòdemque oriuntur trunco, & à vero quam maximè alienum est, tria illa venosa vasa majora in brachio esse distinctos canales, quorum unus pulmonalis, alter hepaticus, tertius cephalicus, dici mereatur: illæ enim denominationes ad captum vulgi sunt excogitæ, cum quo Celeberrimi quandoque *Præstigioloquuntur*, tum quod mundus velit decipi, tum quod bene philosophari & ratiocinari non semper conducatur luculo aut foco: Nam ad acquirendum panem quotidianum quandoque tempori est inserviendum.

§. 12. Extrahitur sanguis in debilibus ad aliquòd *Cochlearia* vel uncias: in robustioribus autem ad libram vel uncias sedecim.

§. 13. Necessè tamen est, ut antequam *V.S.* decernatur, ad omnes circumstantias probè attendat Medicus: cum & prohibentia & permittentia signa non rarò in uno eodemque morbo concurrant, quæ à regione, anni tempore, ætate, symptomatibus, & vitæ genere defumuntur.

§. 14. Quòvis interim tempore urgente quidem necessitate licebit tundere venam, nisi extrema vitium prostratio, aut morbi status, aut diarrhœa vel vomitus id impediverint. Quod si *προφύλαξιν* gratia venam secare velis, melius est, si vernali tempore instituat.

§. 14. Ad ipsum verò cæli positum & lunæ cæterorumque siderum aspectus religiose nimis attendere velle, gentilem quandam sapit superstitionem, imò juxta *Cl. Willisium* omninò frivolum videtur: ideoque potissimum hic mos damnandus est, quod pseudo-Astrologi in Almanachis suis figuram habent, in qua singula

singula Zodiaci signa particularibus quibusque corporis nostri membris appenduntur; proinde que sub quo signo luna versatur è respectivâ hominis parte sanguinem omnino detrahi vetant: certè qui αἰόλας cœlum observant, toto (uti dicitur) cœlo errant.

§. 16. Atque sic in omnibus affectibus quos atroces comitantur dolores, licet secare venam, nisi aliud quid obstat. Licebit & gravidis medio gestationis tempore eam administrare. Indicatio nempe in omnibus est una eademque, quæ à motu vel pressione sanguinis desumitur: inanis enim vas sanguiferis pars inflammata non amplius ita premitur, nec uteri fibræ vel acetabula amplius ita turgent vel distendantur, sicque tum hîc tum ibi omnis tollitur molestia.

§. 17. A solâ autem plethorâ sanguinis imminutio indicatur, quam nec cacochymia nec turbata ejus mixtio postulant, cum ad utramque nihil nisi fortè per accidens conferre possit: Ex quo palam fit, in febribus malignis venæ sectionem nunquam indicari, adeoque satius esse, illa supersedere, quàm profuso ipsius vitæ thesauro ægrum in maximum discrimen conjicere. Calculum nobis adjicit *Cl. Willisius*, qui in peste aut febribus malignis à phlebotomia omnino abstinendam esse judicat, cum in illis cruoris mixtio plurimum solvi & pessum ire incipiat. Excipimus tamen casum in quo dolor pungitivus admodum urgeat. De cætero in omnibus morbis V. S. exulare jubemus, ubi principia activa summè deprimuntur.

§. 18. Quæritur utrum purgatio debeat præcedere Venæ sectionem? R.

Credunt vulgò, præstare, catharticum venæ sectioni præmittere: sed in quem usum? si enim catharticum expectationi satisfecerit, quare sanguinem jam depuratum & à cacochymia liberatum extrahis? Unde contrarium colligere licet, nempe quod venæ sectio præmitti debeat, quia mole sanguinis imminutâ illud quod reliquum est faciliùs purgantis ope à sordibus & recrementis liberari poterit.

§. 19. Porò quæritur an frequentior sanguinis detractio hominem ad febres disponat, ita ut semel admissam ob febris merum quotannis repetere opus habeat? Nempe in confesso est, crebriori phlebotomia crasin sanguinis everti, dum vitali suâ lymphâ sive chylo privatur, & ad coagulationem atque restagnationem in minoribus vasibus aptus redditur, unde contumacissimis tandem introductis obstructionibus languent secretiones succorum hinc inde instituendæ, sanguis in minoribus vasibus in progressivo impeditus motu, intestino in ætium abripitur, & effervescentiam suscipit, quæ, demptâ per phlebotomiam tempore vernali sanguinis portione, impeditur vel retardatur, dum sanguis ille se ex minoribus vasibus in majora inanita facilius diffundit & circularem motum alacrius redintegrat. Quibus probatur crebriorem V. S. & ad febres disponere, & reiteratione quandoque opus habere. Lucem his affundit *Cl. Willisii* observatio, recensentis, quod sanguine ad plethoram evitandam emisso reliqua massa citius ad plethoram assurgat, nec verendum esse, ut cruoris penus crebrâ plebothomiâ absumatur; sanguinem enim intus detentum prioris loco sulphure pinguis magis saturari, Cujus

M

jus

ius phœnomeni causam esse puto aliqualem lymphæ visciditatem, ob diminutum sanguinis motum per *V. S.* Instar Juris carnis vitulinæ facillè in gelatinam crescentis, unde ramosæ partes in cumulum collectæ pinguedinem constituunt. Ipse verò sanguis angustioribus ob fortio-rem pressionem vasorum coercitus limitibus, ab æthere vehementius agitur novam mentitur plethoram, novosque temporis successa cudit morbos: Qui enim subito pinguescunt, plethoræque brevioris sunt vitæ, aut ad minimum valetudine minus prosperâ fruuntur.

§. 20. Venæ sectionis utum suppleant *Hirudines & cucurbitæ*; illæ vasis sanguiferis in locis minus carnosis, hæ carnosis & musculosis partibus admoventur. Putant vulgo, per scarificationem sanguinem subter cutem evacuari, per phlebotomiam autem sanguinem venosum immediatè emitti: Enim vero nullibi sanguis extra sua vasa in statu naturali re-

petitur; unde illud inter utrumque cruerem intercedere discriminis existimo, quod videlicet per *V. S.* è vase majori extractus plures sanguinis partes constitutivas contineat, alter autem ex minutioribus canaliculis excussus pauciores habeat.

§. 21. Tandem & hoc adhuc addendum, minus rectè dici sanguinem à cucurbitulis attrahi, nihil enim propriè attrahitur, sed impellitur, quod in physica docemus. Res eo tendit, quod cucurbitula, aere intus rarefacto cuti admodum, ab ambiente fluido versus cutem premiat, cum interior aër, imminutus vi ignis, hocque evanescente iterum condensatus vitibus exterioris ambientis non æquipol-  
leat. Ergo cutis ab ora vel margine cucurbitulæ libera minus nunc pressa cedit & in altum elevatur, atque sanguini fortius quàm antèa pressio liberum per infecta vulvascula concedit transitum.

## CAPUT VI.

De

### Repulsione.

**N**emo meo quidem iudicio erit, nisi partium addictus studio, & præiudicii funibus constrictus, qui inficiabitur, hanc indicationem in generis humani perniciem ruinam & detrimentum œconomiae animalis excogitatum esse. Quicumque enim sanæ adhuc mentis integrum progressum attentè mecum perpendere velit, illico animadvertet, opera-

tionem hanc legibus circulationis directæ & in totum contrariari, quod breviter sed solidè demonstraturus sum.

§. 2. Suppono autem ab omnibus hodie concedi, humores inflammationis cujus vis auctores cum sanguine arterioso ad partes solidas deferri; qui si ob exponatur, ut ulterius progredi nesciat, nec iter suum emetiri, ibi restagnabunt, dum in-

in-

interea à tergo sequentes & singulis pulsibus accedentes molem ejus valde adaugebit & tumorem producet. Ex mente veterum nunc dicendum est, humores istos affluentes repellendos esse. Cui indicationi satisfieri posse per repellentia in morbi principio maturè adhibenda confidunt, ne sc. calor innatus partis inflammatae ob affluxum humorum penitus suffocetur & extingatur, ipsaque pars tumida emoriatur. Fac hæc jam omnia ita se habere, per quas quæso vias humores affluentes vis repellere? an per arterias? vim facies naturæ, & contra torrentem brachia diriges, quippe hæc nihil revêhūt. An per vasa lymphatica? sed sanguis nunquam per hæc remeabit nec illa ingredi poterit. Ergo per venas? Verum quomodo sanguinem juxta tuam sententiã extravasatũ iterum impelles venis? quem non retolvere aut venis impellere, sed repellere, ut per viam per quam accessit regredi cogatur, allaboras? Quomodo frigidis tuis repellentibus, quorum est humores figere, in spissate & condensare, succum hunc retroire coges? Inanem profectò ludis operam remediis, quæ nihil auxilii sed multum noxæ & damni promittunt. Rem exemplis declarabo. Si equus sub ephippio calcatibus agitatus valdè incalcescat, atque ephippium in jugo vel alia aliqua parte nimium premat subjectam cutim & carnẽ, humoribus circulantibus tunc torrentis instar angustissimos ductus & canaliculos permeantibus remora iniicitur, ut illò in loco parè acritate progredi nequeant: Itaque segnius promouuntur, tumorem excitant, qui, si duran- se illã humorum agitatione ephippium

removeatur, & aër frigidus admittatur, in momento ferè mirum quantum accreſcit, & nisi prudentes tractetur, usq; adeo intenditur, ut tandem in gangrænam degeneret, non nisi fetore curandam. Duo autè hic præcipue observatu sunt dignissima, quorum primum est, ut Ephippium dorso equi impositum relinquatur, donec humores ferocientes & agitati paululum subsederint & citatori motu cessa verint. Hoc enim neglecto etiam tumor subitaneus sæpius exoritur, quamvis in ablatione ephippii nihil in soliti observaveris, tantum nempe periculum imminet à frigidis. Alterum est, ut parti inflammatae spiritus vini, aut urina, vel alumen cum albumine ovi, vel muria illicò imponatur, quo scilicet obstructio tollatur & lymphæ reliquisque succis fluiditas & motus progressivus restituatur. Sed qui dicitur in humani corporis partibus inflatis mollis? miseris afflictis ejusmodi ad moves remedia, quæ nec robustissimi etiam equi externè cura vitæ periculum ferè posunt: Omnia enim repellentia, quæ cum frigidis pari passu ambulant, succos resstantes magis figunt, sanguinem extravasatum magis coarant, sicque huic negotio consuecenda plane inepta sunt. Deinde imprudenter profecto ageres, si fœnum madidum, ob internam effervescentiam nimium in calecens, arctius includeres vel exteriores meatus magis occluderes, sic enim brevi in putrilaginem abiret; Quibus exemplis cum inflammata parte corporis humani comparatis ignorantæ nebulæ & præjudiciorum tenebræ spontè evanescent.

§. 3. Sunt tamen qui excipiunt. Albumen ovi repellere: alumen eundem

M 2

edere

edere effectum; & fuisse, qui aquâ frigidâ parti contusæ admotâ inflammationem impediverint. Diluo illa, dicendo alumen rigidis suis particulis humores viscidos attenuare, & saturninis acidum absorbere; ipsum albumen ovi æteris accessum impedire, inflammatum partem favore, sale volatili deobstruere; aquam autem juviffe

humectando & temperando salia, vel impediendo quò minus sola materia primi elementi pernicissimum suum motum exercuerit. Cæteròquin abundè satis constat, quam infelici successu frigida & repellentia in usum vocentur, cum scirrhum indomabilem vel gangrænam excitare apta nata sint.

## CAPUT VII.

De

### *Intercipientibus.*

§. 1.

**I**n eodem hærent cum repellentibus. In ò decantata illa *intercipientia*, quibus chirurgi superbiunt, eaque non procul à parte inflammata ad intercipiendum humorem affluentem imponere jubent. Cum enim æquè ac priora obstructions pariant, & humores in motu sistant, eadem censoriâ virgulâ digna esse statuimus. Plus profectò ejusmodi remedia noxæ quàm præsidii adferunt, sanguis quippe noster reliquique succi in motu progressivo non impediti nunquam fræno, sæpius autem calcaribus indigent.

§. 2. Ubi iterum ad *Experientiam* rerum omnium magistram confugiunt, prætendentes, fortunatos *intercipientium* successus tota die observati. Verum

& hunc solvo nodum. *Largior*, quod *intercipientia* dicta humores ob denegatum satis alacrem motum progressivum legnius quidem progredientes, nondum autem inflammatos, ita disponant, quò minus ætheri peregrino auscultent, aut in fermentativum motum statim consentiant. Quamvis & hoc sub considerationem medicam cadat, quod plurima ex *intercipientium familia* nequaquam obtineant vim stypticam, adstringentem aut incrassantem: sed quod contrarium planè edant effectum, salibus suis tubulos obstructos referando, lympham acidam corrigendo & viscidam attenuando, de quibus plura *capite de Medicamentorum facultatibus.*

CAPUT

## CAPUT VIII.

De

*Humorum restagnantium discussione, emollitione  
& suppuratione*

§. 1.

**T**otum Curationis negotium in eo consistere videtur, ut scilicet pori aperiantur, fibræ strictæ relaxentur, tubuli referentur, & lymphæ restagnans attenuetur modesteque discutiat, quod *emollitionis & discutientis* dicta præstare solent, si diligenter & maturè admoveantur. Verùm si opus ex voto non succedat, vel de resolutione & discussione desperes, deveniendum est ad *suppurantia* dicta, quæ non solum emolliunt, sed etiam confectum alkali cum acido adaugent, ut

ruptis canaliculis & fibris per quò dato exitu extrahi possit.

§. 2. Antequàm tamen ad illud delabamur extremum ipsius humoris restagnantis indoles & natura sedulo erit indaganda, ne falia admodum acria & corroliva si quæ sint compedibus suis liberemus. Nam hæc juris sui facta post modum depascentia & insanabilia excitant ulcera, vel cancri exulcerati auctores existunt. In tali enim casu suppurantia semper pessimè cedunt.

## CAPUT IX.

De

*Tollenda Cacoehymia per Vomitum.*

§. 1.

**Q**uemadmodum Plethora venæ sectionem & alia sanguinis quantitatem imminuentia præfidi expetit, ita *cacoehymia* sanguinis & humorum à sanguine dependentium depurationem per *evacuantia*, & eorundem per alterantia, absorbentia, introvertentia, obtundentia, & præcipitantia correctionem indicat.

§. 2. Instituitur autem illa *evacuatio vitiosorum humorum* nunc per vias pu-

blicas, nunc per privatas. Exurgit in dividuè evacuantium in universalis & particularis. Illa per gulam & os, alvum, vesicam urinariã, cutem & glandulas salivales humores exterminant, & *emetica, purgantia, diuretica, diaphoretica & salivantia* vocantur. Hæc uni vel alteri corporis nostri parti magis sunt dicata, qualia sunt *erythina sternutatoria, apophlegmatisantia, expectorantia, vesicantia* &c.

M 3

§. 3.



§. 3. *Emetica* de quibus nobis nunc sermo erit, illos præprimis evacuant humores, qui in cavitate ventriculi continentur. Deinde quia glandulas arteriarum extremitatibus appensas convellunt, excutiant etiam humores & succos in ventriculi tunicis, & in glandulis hepatis, pancreatis, duodeni, tracheæ & gulæ contentos.

§. 4. Operandi modus dependet à *sale plus minus acri & volatili*, fibras spasmodicè vellicante, ut à fundo ventriculi versus superius ejus orificium & abhinc per tractum gulæ ad fauces usque contrahantur.

§. 5. *Sal* illud manifestum est in vitriolo vomitivo: in antimonio autem ab effectu & præparationum circumstantiis probatur. Nam si ejus textura opetriti & ignis solvatur, in lucem prodit sal emeticum & catharticum subtile quidem sed acerrimum, quod à liquido dilutum vel absorptum tincturam emeticam fortissimam constituit, sicuti in infuso vitri vel croci antimonii videre est. Quod si illa referatio cum nitro aliquoties repetatur, sal emeticum tandem disperditur & cum nitro in auras exploditur, remanente in crucibulo corpore calciformi, ex quo postmodum antimonium diaphoreticum præparatur.

§. 6. Dividuntur in *mitiora*, *mediocria* & *fortiora*. *Mitiora* cient vomitus gravando & fluctuando, quibus subinde pro stimulo sal additur, v. g. decoctum hordei, ol. olivarum, butyrum. *Mediocria* sunt Juli sambuci vernaes, radix alaci, vitriolum vomitivum, & qui cæteris omnibus palmam præcipit tartarus emeticus *Mynsichti à Cl. Ludovici correctus*,

*Fortiora* pro theoriâ non pro praxi annotamus, vitrum scilicet antimonii, crocum metallorum, metcurium vitæ.

§. 7. *Tartarus emeticus Ludovicianus* hic est, ꝛ. croc. metall. optim. edulcorat. tartar. a. p. æqual. infund. in ∇ calida per triduum in loco calido, agitentur sæpius, de in coque ad tartari solutionem, filtrentur calidè: permittit filtratum liquorem exhalare ad dimidium: dein repone ad crystallisandum, quod spatio 24 horarum fiet. Datur in infantibus à sexta vel à quartâ parte unius grani ad tria vel quatuor grana: & juxta *Mynsichti* operosum processum præparato tanquam magis fidus & tutus longè præfertur, cum illæ dubiæ sit operationis, & vel nihil vel nimium operetur: hic nunquam fallat.

§. 8. Non interioris conditionis est *pulvis emeticus correctus Zovavsseri*, præsertim si vis antimonii affusâ aquâ non penitus tollatur, sed vis emetica refracta & vis diaphoretica conjungantur, hoc enim modò habebis emeticodiaphoreticum haud contemnendam, quò & in me ipso & in aliis felici cum successu usus sum. Paratur autem tali modo: ꝛ. Vitri. ꝑij. sine additione ad mentem auctoris parat. ꝑij. Nitri puriss. ꝑij.ß. Singula prius seorsim in pulverem redacta, commisceantur exactè, post collocatur ollula, non vitreata intra carbones accensos vel ardentes, cui, si candet, de superiore pulvere cochlear unum post aliud pedentim inspergatur, donec omnia paulatim immissa & candentia fuerint, remota dein ollulâ ab igne, & refrigeratâ, materiâ quæ flava veluti vel albicans apparet, pulverifetur, & cum aqua repidissimâ, (non calidâ

lidâ nimis aut fervidâ, quod studiosè ob-  
servandum, secus vis emetica ejus tota tol-  
liur, edulcoretur, & quidem confestim,  
ne diu aquæ immerfa materia edulcoran-  
da hæreat, sed quamprimum fundum pe-  
tierit pulvis, aqua ab eo decantanda ac  
pulvis impalpabilis siccandus est. Ob-  
servandum etiam quod ponderosior  
ejusdem pulveris particula, quæ illic in  
edulcoratione dum aqua cum leviori ma-  
gis & impalpabili pulvere decantatur,  
fundum petit, separanda sit, ne pulveri  
impalpabili permixta maneat. Dosis à gr.  
XV. ad ℥j. pro adultis, cum uncis circiter  
tribus vini ferventis in fufum per noctem,  
quod vinum manè à residente pulvere  
clarum decantari aut filtrari poterit, pul-  
vere in fundo relicto: junioribus verò  
℥j. cum vini ℥jss; infantibus autem ali-  
quod grana cum ℥ss ad ℥j. vini ferventis  
infusa sufficient. Vidi medicamentum  
hoc post tres vomitiones, largissimos su-  
dotes in lecto excitasse multo cum leva-  
mine.

§. 9. Emetica quæ præservationis  
gratia assumuntur, nullo anni tempore  
commodius dantur, quam *vernali*, quod  
tempus præ cæteris, magis medicum est.  
In ægrotantibus quovis anni tempore si  
utilia censentur exhiberi possunt.

§. 10. Facile autem vomunt infantes,

& quibus os & ventriculus minori di-  
stant spatio.

§. 11. Phthificis conveniunt *emetica*  
in principio, quia hic morbus sæpissimè  
radices suas habet in primis viis. Post ubi  
in malo desperato suffocationis pericu-  
lum ex puris intus contenti copia immi-  
ner, tunc licet propinare vomito-  
rium.

§. 12. Magnæ quoque efficaciz ha-  
bentur in febribus tam continuis quàm  
intermittentibus. In illis statim in prin-  
cipio & primo accessu: in his tribus vel  
quatuor horis ante paroxysmum præ-  
deceat sunt exhibenda.

§. 13. In capitis dolore ex consensu,  
vertigine biliosa, apoplexia humoralis,  
epilepsia, asthma stomachali, cruditate  
cum acidâ tum biliosa, *emetica* omne fe-  
runt punctum. Hanc in rem commen-  
tatur Hippocrates. *Non febricitanti, dicit,  
cibi fastidium, oris ventriculi morsus,  
vertigo tenebrosa & oris amaritudo  
purgatione per superiora opus esse signifi-  
cant.*

§. 14. Sed his, qui obesi sunt, aut pletho-  
rici, vel passionibus hysteris obnoxia,  
minùs tunc dantur. Nocent hæmoptoi-  
cis, vulneratis, herniosis, & quibus ulce-  
rosa sunt viscera.

## CAPUT

## CAPUT X.

De

*Eccoproticis & lenientibus.*

§. I.

**C**acochymia plerumque suos habet natales in *cacochylia*, quæ in eo differt à cacohymia, quod hæc sanguini, illa chylo in primis viis contento, insit. Deinde aliud adhuc intercedit discrimen quod videlicet cacochymia ejusmodi purgantibus, quorum vis se per totam massam sanguineam extendit, expurgetur; *cacochylia* autem non nisi *lenientibus* expugnari possit. Suadent sanè usum *lenientium* eorundemque necessitatem inter alia commendant etiam illi morbi, in quibus sæpius de purgantibus vehementioribus vix cogitare licet, quales sunt omnes febres inflammatoriz, morbi puerperarum, & vulneratorum symptomata, aliq; in quibus tamen alvi fluiditas & primarum viarum lubricitas non minus necessaria judicatur. Accedit quod *mulei* reperiantur, quorum nec sanguis ob dyscrasiam, nec ventriculus ob crudelitatem acido austeram, purgantia bene ferat, & quibus non nisi *eccoproticis* in medium consulere possumus.

§. 2. Dicuntur autem *lenitiva* omnia illa quæ emolliendo & humectando succos fluidiores reddunt, fibrarum tensio-

nes relaxant, & lympham acidam blandè abstergunt, atque humores in primis viis hærentes citra magnam exagitationem subducunt. Quamvis enim & inter *lenitiva* quædam sint, quæ suo sale irritativo gaudeant, illud tamen usque ad eò debile est, ut in primis viis omnem suam vim amittat, & non nisi refractum & obtusum ad sanguinem deferatur.

§. 3. Præterea illa etiam *lenitiva* dicuntur, quæ citra fermentationem intestinalem fistulam irritant ad excretionem, & per quorum poros talis fluit æther, qui à poris sanguinis vel plane non vel saltem non multum abluat.

§. 4. Inter usitatiora *lenitiva* recensentur passulæ, pruna, malva, beta, atriplex, althea, mercurialis, asparagus, endivia, brassica, spinachia, flor. rosarum, violarum, & infusa ex his parata, infusum thee, decoctum tamarindorum, oleum olivarum, amygdalarum, cremor tartari, tinctura tartari. Quò spectant enemata domestica ex lacte vel jure cum melle vel saccharo, ex decocto emollienti cum sale, cum oleo lini, sapone, succibus cerevisiæ & aliis.

CAPUT

## CAPUT XI.

De

*Humorum preparatione.*

§. I.

**I**Nter Hippocratis præcepta medica haud postremum est, quod humores ex purgandos prius fluidos reddere jubet. Si enim hoc saluberrimum monitum suscipere deque habuerimus, & illotis quod dicitur manibus ipsis utamur purgantibus, nunquam ex voto operabuntur, cum loco humorum vitiosorum boni, quia illis fluidiores sunt, è sanguine deturbentur; vitiosi enim ob cruditatem & meatuum in arteriarum extremitatibus reliquisque canaliculis obstructionem vim medicamenti eludunt; sicque à scopo aberrabimus, cum illud non expurgetur, quod expurgari debebat.

§. 2. Itaque nec scopis dissolutis rem agamus, aut in aëre piscemur, omnis eò intendenda erit cura, ut concocta non cruda moveamus, eaque evacuentur, quæ evacuari debent.

§. 3. Consistit autem cruditas humorum vel in sale acido fixo, vel in acido austero aut amaricante: vel in visciditate & glutinositate. Hæc quippe obtundunt vires purgantium, eorundemque effectus remorantur, nisi prius *preparantibus* & *digestivis* ad actum purgatorium ritè præparentur.

§. 4. Hoc ergo loco *digerere* & *preparare* nihil aliud erit quam viscida attenuare, acria temperare, *salia diluere*,

invertere, obtundere, absorbere, concentrare.

§. 5. Ab his non differunt, quæ vias permeabiles reddunt, quatenus mucum, contextum glandulosum hinc inde obtundentem, incidunt, vias obstructas reserant, & cum *preparantibus* pari passu ambulant.

§. 6. Quamvis autem longa illa series, quæ *preparantia* in Practicorum libris ex more solenni & quadam quasi pompa proponuntur, speciosa magis quam utilis sit; dabimus tamen catalogum *preparantium* & *digerentium* medicamentorum, quatenus uni humori magis dicata sunt quam alteri.

§. 7. Nempe *Pituitam* dicimus *preparari* ab attenuantibus & modice calefacientibus, qualia sunt potus Theæ, salia tam fixa quam volatilia oleosa, olea destillata aromatica, spiritus salis armoniaci temperatus, liquor Cornu cervi succinatus, aquæ aromaticæ & carminativæ. De calidioribus tamen observari velim, illis semper largius associandum esse vehiculum, quò incidendo non tantum dissipemus, sed etiam diluamus; hoc est lympham glutinosam fluidiorem, reddamus.

§. 8. *Bilem* *preparant* omnia quæ salia diluunt, nam morbi ex bile revera sunt, ex sale; talia sunt ferum lactis vel *simplex* vel *tamarindinatum*, aut succis

N

exal-

exaltatum emulſiones, opiata, teſtacea.  
Caffè.

§. 9. *Humorem melancholicum præparant* antiſcorbutica, martialia, Cinna-  
barina, acidulæ, liquor terræ foliatæ, po-  
tus Thee, ſalia fixa, carminativa, balſami-  
ca: Et hæc acido vitioſo corrigendo &  
præparando quoque ſunt dicata, modo  
liquida illis largius ſuperbibantur.

§. 10. *Sæpius iſtis præparantibus ali-*  
quor grana cathartici admilcentur, quò  
fermentatio inchoetur & purgans poſt  
tridie vias non ſolum patulas, ſed ſangui-  
nem paulisper in compage reſeratum in-  
veniat.

§. 11. *Pro exemplo ſint ſequentes for-*  
mulæ.

℞. Salis volatilis oleoſi ſtomachal. ℥i. S.  
digestiv vor etlich mahl.

℞. Liquor. Corn. cerv. ſuccinat.  
Spir. cephal. an. ℥ß. miſce. ſignetur ut  
ante.

℞. ſæcul. bryon. ℥ß.  
arcan. duplicat. gr. IV.

℞. armoniac. depurat. gr. iij. f. pulvis  
pro una doſi.

℞. Martis ſulphurat. gr. iij.

Lapid. Cancror. gr. xij.

Antimon. diaphoret. gr. viij.

Ol. Carvi gut. j. f. pulvis.

℞. Antihectic. Poter. ℥ß. S. ut ante.

R. Eſſent. Carminat. Wedel. ℥j.

Martis.

Liquor. terr. foliat. an. ℥j. miſce. S. di-  
geſtiv pro duabus vel tribus do-  
ſibus.

R. Gum. ammoniac. ℥j.

Martis ſulphurat. gr. xij. f. Pilul. piſſi

Magnitudine S. præparante pil-  
len.

℞. Crem. Tartar. gut. xij.

pulv. radic. laxat. gr. viij.

Ol. Cinam. gl. j. f. pulv. pro una doſi.

R. Tartar. Vitriolat. gr. xij.

Reſin. Jalapp. gr. iij.

Ol. balſam. indic. gut. j. f. pulvis ut  
ante.

## CAPUT XII.

De

### Actu purgatorio & Purgantibus.

§. I.

**A**ctus purgatorius eſt actus quidam  
febrilis, live motus inteſtinus vel  
fermentativus, in quo ſanguini nova  
& inſolita fermentatio inducitur, & quâ  
præviâ plurimæ partes heterogeneæ ad  
glandulas ſtomachales amandatæ vomitum,  
aliæ ad inteſtinales à Celeberrimis  
*Vitis Hardero, Brunnero, Pejero* accura-

tiſſimè deſcriptas depoſitæ & præcipita-  
tæ, vel per hepar & pancreas eò transla-  
tæ, diarrhœam excitant, & forâs elimi-  
nantur: aliæ per vias urinarias educun-  
tur: quædam ſubtiliores ad ambitum  
corporis deferuntur, & vel per ſa-  
liyationem, vel per ſudorem excer-  
nuntur.

§. 2.

§. 2. Operandi modus consistit in *turbatione mixtionis sanguinis, & fibrillarum intestinalium contextusque glandulosi irratione*, facta à *sale quodam plus minus acri & corrosivo*, nec non *insueto athere*, quem *purgantia* secum vehunt à sanguinis athere abludente.

§. 3. Hæc est vera *purgantium* analysis, unde merito ad Empirica etiam referuntur remedia, quæ aut juvant aut nocent, & quæ nunquam sine *turbatione mixtionis sanguinis* suos sortiuntur effectus. Hinc palam fit, quàm enormes quotidie ab imprudentioribus in foro medico committantur *purgantibus* errores; cum mos inoleverit, ut in quocunque morbo initium fiat purgatione, imò ab ipsis ægrotantibus promiscuè expectantur purgantia, quasi his morborum semina expurgari & sanguinis mixtio restitui possit.

§. 4. Tantum enim abest, ut *purgantia* cruditatem corrigant, aut tutam mixtionem sanguini restituant, ut potius utramque non parum audageant, tum quod *chylificationem* in primis viis turbent, tum quod *peregrinum atherem* adducendo particularum sanguinem constituentium situm & ordinem (quod præcipuum est sanitatis monumentum) pervertant, imò sæpius evertant. Quare autem ad purgationem tanquam salutis anchoram configiant ad unum ferè omnes, id ob radicatum quoddam præjudicium fieri mihi quidem videtur; dum plurimi persuasum habent, morborum semina esse visibilia, & peregrina illa fermenta feliciter per alvum quam per alias vias expurgari, nullo verò modò corrigi posse. Sic non raro productum morbosum

cum causa morbi confundunt, neque animadvertunt, humores, qui cathartici opere excernuntur, plerumque purgantium esse progeniem: cum tamen experientia testetur, quod ipse Helmontius quoque annotavit, *Cathartica* non semper aut solummodo humores in corpore prius existentes educere, sed potentiâ suâ corruptivâ depravatos efficere. Nempe scire juvabit, plurimum morborum curationem in eo consistere, si videlicet particula sanguinem constituentes iterum in ordinem redigantur, earundemque figuræ invertantur, quippe à mixtione particularum secundum minima sanguinis crasis dependet. Verum neutrum præstant *purgantia*, quæ illud quod turbatum & è situ suo emotum esse evacuant, id quod tamen retineri & reponi atque ad pristinum statum & figuram reduci debebat, unde peracto actu illo purgatorio postmodum mixtionis restitutio difficiliter instituitur.

§. 5. Deliberandum autem diu, quod statuendum semel. Neque solum illud expendendum est, an purgatio indicetur, verum ad omnes quoque circumspiciendum est circumstantias, an fortè aliquid reperitur, quod impedimento esse possit, quo minus Medici votum expleatur, aut ipsum pharmacum tuto operetur. Eum in finem *permittentia & prohibentia* inter se sunt conferenda & prudenter expendenda. Nempe 1. attendendum est ad *vires*, quæ si valde attrita sint, prohibent purgantis usum, ne vitalis fermentatio penitus à peregrina destruat. 2. *Ætatis* habenda est ratio: Nam iofantes & senes non benè ferunt purgantia, præsertim fortiora 3. *Crasis sanguinis cæterorumque succorum aqua exploranda*

est lance, ubi enim fermentescibiles humores primas occuparunt vias, impleque sanguis multis heterogeneis scateat particulis alium ætherem & à consueto abundantem facile admittentibus, etiam à mitiori aliquo purgante produci potest hypercatharsis. 4. *Morbi indoles* est consideranda. Sic in acutis & puerperatum morbis vix cogitare licet de purgante. Rarius etiam purgandi sunt scorbutici & hydropici; Vulnerati, gravidæ, hectici, phthisici nunquam. In febribus intermittentibus nunquam evacuatio à sanguine turbato indicatur, indicatur tamen subinde à saburra in primis viis delitescente, hinc si tum in his tum in antea enarratis affectionibus movendum quid sit, fiat id tantum lenitivis & eccoproticis, nunquam autem Catharticis in specie sic dictis. Dandum tamen si aliquid consuetudini; qui aucti sunt pharmacis tutius purgantur. In non auctis negotium vix sine labore imò quandoque cum periculo conficitur. Fieri potest, ut in parte aliqua solida malignum fermentum plures per annos delituerit sopitum, quod nunc à cathartico excussum sanguinem usque adeò potenter turbat in mixtione, ut tota massa sanguinea fatiscat, & vires brevi temporis spaciò disfluant, ipsaque mors sequatur. 6. *Muliercs* nunquam fortioribus exagitandæ sunt pharmacis ob copiam acidi austeri in primis viis restagnantis. 7. *Lunæ phascs* quoque sunt observandæ, mos enim ita fert, ut decrescente luna propinemus pharmaca cathartica, quod humores eò tempore facilius auferant. 8. Respicendum ad *anni tempora*. Ante canem & sub cane difficiles sunt purgationes; tutius vernali tempore exhibetur.

§. 6. Dividuntur *purgantia* in *mitiora, mediocria, & fortiora*. *Mitiora* sunt, quæ vim suam in corde amittunt, *Mediocria*, integris viribus cor transeunt, & in sanguine demum superantur, *Fortiora* omnem eludunt sanguinis fermentationem & in ipsis partibus solidis humores fermentant. *Mitiora* primam expurgant regionem, *Mediocria* cor subeunt & vasa sanguifera. *Fortiora* succos in canaliculis & tubulis minutioribus attingunt, contextum vasculotum convellunt, stamina abradunt, & de ipsa substantia quid secum revehant.

§. 7. Tres veterum regiones stante sanguinis in circulum motu non admittimus. Quod per os assumitur sanguinem fermentare nequit, nisi sanguini confundatur & cum eo circulum absolvat. Neque aliquid in Hepate fermentationem producit, nisi priùs cum sanguine eò deferat, Hinc statuimus cum *B. Craanenio*, quod prima regio incipiat in ore & terminetur in corde. Secunda in corde incipit, & vasis capillaribus limitatur. Tertia partibus solidis circumscribitur.

§. 8. Porò dividuntur *purgantia* intuitu humorum evacuandorum in *Cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, hydragoga, & panchymagoga*, quia sub tot diversis schematismis humores conspectui sistunt. Cujus divisionis fundamentum non in vi quadam electiva, attractrice aut occulta, sed in vi fermentativa & ipsius fermentationis atque attenuationis gradu consistit, quò enim humores potentius inciduntur & attenuantur: eo fluidiores sunt. Quò salia magis diluuntur sero, eò fluidiora. Quò plus chyli, lymphæ, vel muci in primis viis abstergitur, aut è claudis emul-

emulgetur, eò viscidiora erunt excreta. Quò plus succi pancreatici & bilis emulgetur, eò actiora erunt excreta; quæ omnia à fermentationis gradu potissimum dependent.

§. 9. Aliquod tamen inter ipsa purgantia ratione ætheris notamus discrimen, apprime scopo nostro conducens. Particulæ catharticæ eas sanguinis partes facilius movent secumque abripiunt, quæ ipsis non tantopere contrariantur; quales sunt quæ eundem ferè admittunt ætherem, simile enim gaudet simili, & in eo verà illa vis specifica & electiva consistit. Nam si æther sanguinis nostri in actu illo purgatorio fortior sit, secretas ope peregrinæ fermentationis à pharmaco inductæ particulas, & particulis medicamenti adhærescentes, ad intestina præcipitat, sicuti in cerevisiæ fermentati & ipsum fermentum, quo fermentatio fuit inchoata, & omnia quæ motum intestinum sequi nesciunt, versus ambitum protruduntur, ita tamen, ut graviora ex gravitatis lege descendant. Quo unico observato vis illa electiva attractrix aut expultrix, quam veteres purgantibus affixerunt, revelli potest.

§. 10. Enim verò nolim existimare, humores quos in actu purgatorio excerni videmus, tali sub formâ in corpore nostro præexistisse, cum ex varii generis humorum affluxu & confusione in ipsis intestinis nascantur. Neque absurdum mihi quidem videtur, statuere, unum idemque medicamentum, quod in hoc subiecto est cholagogum, in alio posse esse hydrogogum aut melanagogum, & rhabarbarum in uno bilem evacuare, in alio pituitam vel serum, prout nempe ipsi hu-

mores diversi modo erunt constituti, atque sanguinis consuetus æther plus minus potens aut debilis fuerit: id quod rationi non solum, sed ipsi etiam experientiz magis consentaneum videtur.

§. 11. Plura quidem sunt, quæ in purgantium catalogo recensentur. Verum cum etiam paucis rem hanc expedire, & quod dicitur unâ fidelîâ duos dealbare possimus parietes hâc vice tutiora & usitatiora enumerabo; Initium autem faciam cholagogis, inter quæ sequentia sunt præcipua. *Manna, sir. flor. persicor. sir. rosar. sol. S. &c. sir. de cichor. c. rbeo, rhabarbarum, scammonium, electuar. de tamarindis c. fol. senn. electuar. è succo rosarum, extractum diacitri.*

§. 12. *Manna* hoc cum omnibus dulcibus Commune habet, quod cum humoribus actioribus facilè fermentescat, unde intus assumpta in hypochondriacis & hysteriis inflationes, vomitus, & cardialgiam subinde excitat, non culpâ sui sed culpâ liquaminis in primis viis restagnantis. Datur vel sola in pulve. jute, decocto prunorum, vino, vel aqua destillata soluta à ℥j. ad ℥iij. Additur tartarus pro stimulo, quem in finem prostat in nonnullis officinis manna tartarificata, vel tabulata dicta, cujus ℥j cum vino dissolutæ purgans satis gratum constituunt. *Dr. Managetta Cesareæ Majestatis Medicus* suavissimam odore & colore se commendantem potiunculam paravit ex *manna*, cujus hæc apud *cl. Hoffmannum* est descriptio. *x. Mannæ elect. Calabrin. ℥ij. crystall. tartar. ℥jß. solve in calore MB bene muniti cum aqua fontanæ acidulæ ℥iv. adde parum succi granatorum*



orum vel citirecentis, aut spiritus Martis striati pro gratâ aciditate. Tandem cum albumine ovi clarifica & per chartam filtra; denique cum corticibus citri recentibus vel cum magisterio cinamomi fiat odor & gustus suavis. Dosis à ℥iij. ad ℥iv. vel ℥v. Nonnullis in usu est urupus de manna, medicamentum evacuens infantibus & delicatulis appropriatum; datur ad ℥ij.

§. 13. *Cassia*. Catharticum antiquis ussitatissimum in calculo & gonorrhœa, sed cum paulo sit viscidius, & ingrati coloris, ejus usus frequentior exspiravit. Sunt tamen, qui in alvi torminibus infantium commendant, & à ℥j ad ℥j vel ℥x, addito in adultis rhabarbaro exhibent, datur commodius in forma boli, cum ob tenacitatem vix in vehiculo propinari possit.

§. 14. *Electuarium de Tamarindis cum foliis sene*. Datur ad ℥x, cum aqua Cichorii dissolutum addito tantillo cremoris tartari & sirupi de cichor. cum rheo ℥β. vel ℥vj. convenit egregiè in morbis ex sale sive bile oriundis. Laudatur quoque in contumaci alvi obstructione unâ vel altera horâ ante prandium nucis moschatae magnitudine alternis diebus sumptum. Dicitur videretur hypochondriacis, scorbuticis, hystericis & febricitantibus.

§. 15. *Sirupi cholagogi* dantur à ℥ij. ad ℥ij. vel ℥iij. *Platerus* celebratissimus Practicus ejusmodi sirupos julabiis febricitantium super addit, & horum beneficio alvum servavit lubricam.

§. 16. *Electuarium è succo rosarum*, pharmacum palato gratum, datur à ℥iij. ad ℥β. Vim suam potissimum mutuatur à scamnoneo, adeoque in eo quidem mi-

nus tutum est, quod ob commixtionis varietatem subinde portio reperitur, in quâ abundet scamnoneum, dum in alia planè deficiat & sicuti illa nimium ita hæc nihil operabitur. Idem esto judicium de diacydoniis laxativis.

§. 17. *Rhabarbarum* rarius quidem in substantia nostro hoc tempore solum exhibetur, interim tutum est medicamentum ad ℥j. vel ℥jβ. in forma pulveris exhibendum. In infuso vel decocto sufficit quoque ℥j. ad ℥ij. cum faciliè vomitus cieat vel saltem nauseam pariat. Ejus textura recluditur sale tartari, cum quo elegantissima tinctura interveniente humido extrahitur, influxu hæmorrhoidum proficua si ad cochleare unum sæpius exhibeatur.

§. 18. *Aloë* amaritudine suâ primis viis accomodatissima datur in forma pilulari ab aliquot granis ad ℥β. vel gr. xv. abstergit mucum stomachalem & alvum blandè relaxat. Præprimis si liquor martialis largitet superbibatur, unde in accidularum usu famam promeruit. Basis plerumque est omnium pilularum familiarium, quales sunt *Francofurtenses*, *Glassiana*, *Conerdingiana*, aliæque. Sunt quibus malè audit *aloe*, ob nescio quam vim hæmagogam. Sed terror iste panicus est, si enim fluxui sanguinis obnoxiiis *aloe* nocet, est à sale amaricante. Quod autem crebrior ejus usus hæmorrhoides aperiat, id incidenter & per accidens fit dum lympham in tubulis, circa anum restagnantem, propellit & sanguinem in vasis sedalibus attenuat & incidit, sed cum hic ob contumaciores obstructiones regredi nesciat, quâ datâ viâ forâs erumpit; Ex *aloe* egregia essentia amara pro usu acidu-

acidularum paratur, in morbis chronicis à visciditate succorum oriundis magnæ efficaciam, quam Magnus ille Medicus Zellenſis, *Dn. Theodorus Coneringius Conſiliarius & Archiater Luneburgicus* *viv. év. & ylois*, & in cineribus mihi ſemper colendus, mecum dum viveret amicè communicavit. Cætera quæ ex *aloe* parantur, qualia ſunt *eleb. hier. pier. ele. Enar. Caryocofin.* & alia labens prætereo, cum antiquitate obſoleverint, nec palato amplius arrideant.

§. 19. *Extractum diacitri*, egregium pharmacum, ſapore gratum, nec mole moleſtum, Commendavit illud mihi *Celeberrimus Reifelius*, nunc *Conſiliarius & Archiater VVurtembergicus Meritiſſimus Fautor & olim Collega meus honoratiſſimus*, à quò tempore unicò hoc feſe purgante in plurimis morbis nunquam non feliciffimè uſus ſum. Doſis ejus eſt à *ʒj.* ad *ʒiv.*

§. 20. *Scammonium* quod correctum *diagrydiū* vel *dactydidium* vocatur, pharmacum eſt potentiſſimum, hinc non niſi pro ſtimulo ad aliquot grana aliis benignioribus commiſcetur, E quidem non ſum neſcius, eſſe & inter modernos, qui acre hoc evacuans largiori exhibent doſi. Sed cui quæſo bono te præter omnem neceſſitatem exponis periculo? dubiæ plenum opus alex tractaturus.

§. 21. Poſt cholagoga ordine ſequuntur *Phlegmagoga*, nempe *agaricus*, *mechoacanna*, *gummi ammoniacum*, *turbith*, *ſemen carthami*, *extractum diacarthami*, *trochiſci albandali*.

§. 22. *Agaricus* cum levior ſit, in ſubſtantia rarius vel nunquam exhibetur; in infuſis autem decoctis & ſpeciebus pro

vino medicato ſibi crebrius vindicat locum: Præſcribitur ab aliquot drachmis ad *ʒvj.*

§. 23. *Mechoacanna* datur in ſubſtantia ad *ʒi.* vel *ʒiſſ.* in decocto ad *ʒij.* eligatur autem recens non cariola, & cum linguam non afficiat, iſſis etiam infantibus in pulve faciliter exhibetur.

§. 24. *Gummi ammoniacum* ingrati eſt ſaporis, & in forma liquida non niſi cum naulea aſſumitur. Qua propter conſultum magis erit, illud in forma pilulari præſcribere. Datum à gratis v. ad *ʒj.* vel *ʒiſſ.* & uno vel altero grano trochiſcorum albandali exaltatum blennam inprimis viis ex voto abſtergit; hinc ſpleneticis & ſcorbuticis commendatur.

§. 25. *Turbith* in forma pulveris ad *ʒij.* in decocto vel vino medicato aliis purgantibus aſſociatum ad *ʒij.* exhibetur.

§. 26. *Semen Carthami* cum aliis purgantibus infunditur v. g. pro menſura vini ſeminis carthami *ʒx.* cum fol. ſenn. *ʒx.* Rhei *ʒij.* agaric. *ʒiſſ.* mechoacann. turbit. an. *ʒiſſ.* crem. Tarr. *ʒj.* additis aliis herbis vel floribus ſufficiunt.

§. 27. *Extractum diacarthami* vel *Cnicopharmacum* eſt medulla vel refina ſeminis carthami cum ſpiritu vini extracta, additis aliis purgantibus. Medicamentum laude ſua dignum, quod abſque ulla moleſtia humores fatiſ potenter evacuat. Datur à *ʒi.* ad *ʒiv.* aqua deſtillatâ probe ſolutum.

§. 28. *Trochiſci Albandali* non niſi ad aliquot grana à prudentioribus exhibentur, cæterisque tutioribus pharmacis catharticis ſaltem pro ſtimulo adduntur.

§. 29. Inter *Melanagoga* usitiora recententur *folia senna*, quæ rectius in infuso à drachma ad duas vel tres cum tantillo salis tartari exhibetur, quam si vel in formâ pulveris, vel in decocto usurpetur: cum in forma pulveris nauseam & tormina pariat; per decoctionem autem virtutem suam amittat. Egregia inde paratur tinctura cum aqua rosarum & sale tartari, quæ ad ℥iij. vel iv. exhibita alvum absque ulla molestia stimulat.

§. 30. *Helleborus niger*, famosum quidem purgans est, sed ut fatear rarius à me commendatur. Ejus extractum ad ℥j. exhibetur: vide *Timaum à Guldenkleid.*

§. 31. *Extractum Melanagogum Myrsiciti* inter purgantia non postremum datur in forma Pilularia ℥j. ad ℥℞.

§. 32. *Confectio Hamech* olim magni æstimabatur, nunc ejus celebritas obsolevit: educit autem humores potenter & cum magna turbatione. Ejus dosis est ℥℞.

§. 33. Ex *Hydragogis* eligimus *sirupum de spina insectoria*, *radicem jalappa*, *electuarium hydragogum Sylvii*, *pulverem solutivum tartarifatum Zuvölferi*, *gummi gotte*, *hermodactilos*.

§. 34. *Sirupus de spina insectoria* ab ℥℞. ad ℥j vel ℥j℞ datus aquas potenter movet, lympham restagnantem fluxibilem reddit ejusque motum promovet. Commendatur in hydropse à *Celeberrimo Sydenham* cum infuso antimoniato.

§. 35. *Jalappa* in vulgus nota est; datur à ℥j ad ℥ij. addito cremore vel sale Tartari, vel tartaro Vitriolat. à gr. v. ad ℞℞. Parem si non majorem obtinet efficaciam, si cum arcano duplicato miscea-

tur. *Ejus resina ex Magisterium* ad gr. viij. ad xij. exhibentur. Paratur inde potiuncula parvæ molis sed magnæ virtutis R. *Resinæ jalappæ* gr. x. solve cum tantillo vitelli ovi, adde aquæ melissæ vel Cinnamomi buglossatæ ℥j℞.

§. 36. *Electuarium hydragogum Sylvii* celebre catharticum in morbis lymphaticis, datur vel in forma electuarii, vel in forma potionis à ℥ij ad ℥℞.

§. 37. *Pulvis solutivus tartarifatus* distingui debet à pulvere solutivo de tribus, ne error fortè committatur. Ejus dosis est ad ℥ij. Convenit fere in omnibus cum pulvere tartarificato *Haffniensum*, cujus sequens descriptio, R. *pulv. radic. Jalapp. ℥x. crystall. Tartar. Tartar. Vitriol. à ℥iij. resin. Jalapp. scammon. a. ℥j. ol. anil. ℥j. m. f. p. dosis à ℞℞ ad ℥℞ vel ℥ij.*

§. 38. *Gummi Gotte* alvum vehementius turbat, hinc etiam inter emetica locum tenet, quod humores & per superiora & per inferiora potenter educat. *Lottichius* suam inde conficit familiarem potiunculam purgantem cum aqua cinnamomi, quæ tamen rubustioribus & agrestibus magis dicata videtur quam delicatulis. *Rectus Celebris D. Michaëlis in suo collegio* illud cum aliis hunc in modum miscet, R. *radic. jalapp. ℥j. magist. gummi de Peru gr. vj. Croci martis saccharin. gr. viij. ol. Cinnam. gr. j. misce pro unâ dosi.*

§. 39. *Hermodactili* arthriticorum solatium dantur in forma pulveris à ℥j ad ℥℞ vel ℥ij.

§. 40. Tandem agmen claudunt *Panchymagoga*, inter quæ haut immerito locum habent omnes pilulæ purgantes. *Primas tenet panchymagogum Crolii* vel

*Augu-*

*Angustanorum*, si non tam dignitatis quam temporis habeatur ratio. Utrumque à ℞ ad ℥β. exhibetur. Quod si grana iv. vel v. diagyridii addantur, scrupulus dimidius poterit esse basis, sic enim citius & feliciter res expeditur. Huc referri possunt pilulæ de galbano *Sylvii*, quarum quinque vel septem unam constituunt dosi; Pilulæ de ammoniaco compositæ, quarum tres vel quinque pro dosi determinatâ habentur. Tradam utriusque massæ descriptionem, R. Gummi Galban, acetos quillitico præparat. ℞j. Vitrioli Martis ad albedinem igne blando lentè calcinati. Mastichis elect. an. ℞j. Castor. opt. Myrrh. rubr. an. gr. xv. Croci orient. ℞β. Trochiscor. Alhandal. ℞j. Resin. Jalapp. Scammon. an. ℞j. ol. cort. citr. gutt. vj. m. f. Pil. N. L. vel si magnitudo molesta sit fiant pilulæ centum ex massa, & pro dosi dentur x. vel xv. R. Gummi ammon. dissol. ℥β. Myrrh. rubr. resin. jalapp. diagyrid. an. ℞j. Croc. ℞β. sal. volat. succin. gr. xv. ol. Cort. arant. gt. viij. f. Pil. N. XL. Cuidam *Prædico* longè celebratissimo liquentes pilulæ in frequenti sunt usu. R. M. P. sine quibus esse nolo ℞j. Marocostin. ℥β. resin. jalapp. gr. xv. c. Elixir. propriet. f. pilul. parvæ: dentur xj vel xij pro dosi, quibus multi in acidulis exoptato quoque cum successu utantur. Hanovensis Medicis in crebriori sunt usu pilulæ *Eustachii Rudii* sub nomine extracti cephalici, quas ille à *Weckero* mutuatus est. Ex ℞β dimidio formantur pilulæ xv. dantur xj. 13. vel 15.

§. 41. Omnium autem purgantium anima est Mercurius dulcificatus, tum quod tubulos profundius fitos, & obstru-

ctos potenter referet, & humores incidat, tum quod diutius in sanguine remaneat, ejusque intemperiem vitcidam & acidam egregiè emendet. Unde omnibus purgantibus, præsertim quæ sub pilulari forma exhibentur à gr. iv. ad gr. xij. commisce-ri potest, ut impediatur, quo minus purgantia primarum viarum fermenta nimium præcipitent vel obstructionem in poris & tubulis glandularum post se relinquunt, unde plerumque alvus post purgationem solet esse siccior. Sin vero mercurius dulcis pro comite addatur, humores admodum fluxibiles redduntur, & glandularum angusti ductus servantur patuli. Plura de panchymagogis vide apud *Deckerrum* & *Zwælfserum*, nam & hujus pilulæ hypochondriacæ dictæ suam merentur laudem. Omitto autem Electuaria veterum, quæ nunc ad antyciram relegata vix amplius palatò digna habentur.

§. 42. Quod si Mercurius tibi suspectus sit, sumatur ejus loco Cinnabaris, nam & hæc purgantibus matitata eorum operationem ex voto faciliat.

§. 43. Ipsi purgantibus superbibere solent Jusculum. Observavimus tamen ab assumptis subinde fermentationem illam à cathartico introductam superari, nullâ amplius subsequente purgatione. Unde melius sibi consulunt, qui si lymphæ in ventriculo abundet, per quatuor horas ab omni cibo & potu abstinent. Quod si lymphæ viscidior existat, ore erit jusculum avenaceum largiter haurire, aut infusum Thee in magna copia sorbillare, vix enim dici potest, quàm alacriter operatio his promoveatur.

O

CAPUT

## CAPUT XIV.

De

## Evacuacione per urinam.

§. I.

**C**acoehymia corrigenda dicata etiam sunt *diuretica*, quæ secundum inter evacuancia universalia tenent locum, quatenus lympham & salia diluunt, atque hæc secum per vias urinarias foras abripiunt.

§. 2. *U*lus ipsorum admodum proficuum est in intemperie sanguinis melancholica, pituitosa, scorbutica, hinc spleneticos vulgo dictos juvant, & in scorbuto cæterisque morbis chronicis annæ ferunt punctum.

§. 3. *D*antur ventriculo jejuno existente, quod est felicius & alacrius poros & tubulos referare, atque universum vasorum tum sanguiferorum tum lymphaticorum tractum permeare possint. Unde etiam necesse est, ut antequam diuretica propinentur, primæ viæ prius à sordibus expurgentur.

§. 4. *O*perandi modus triplex est. Quædam serum à sanguine præcipitant. Quædam salinis suis cuspidibus poros obstructos referant, & humores fluxibiles reddunt. Quædam serum substantialiter augent, quod acidulæ & thermæ faciunt, quamvis prioribus quoque modis operationes suas absolvere possint. Plura vide apud *Celeberrimum Wedelium de Medicamentorum facultatibus*.

§. 5. *O*mnia purgantia sunt *diuretica*,

sed non contrà. Vidi in muliere ab usu resinæ jalappæ per alvum nihil, per vias urinarias autem aliquot libras seri fuisse excretas.

§. 6. *O*mnia mensium fluxum promoventia sunt *diuretica*. Quod etiam de calidis, & salinis tam fixis quam volatilibus dicimus. Ridiculum est statuere, dari *diuretica frigida*, hoc est quæ refrigerando diuresin promoveant.

§. 7. *U*lteriora sunt radic. ononid, gramin, asparag, saxifrag, polypod, apii, petroselin, liquirit, alth. enul. fœnicul. asari. aristo. raphanus natus & rusticus, semina 4. calida majora & minora; quod omnia carminativa & aromatica spectant. Fructus alkekengi, baccæ juniperi, amygdalæ, infusum Theæ, infusum veronicæ, infusum fl. chamæmelicum vino paratum, omnia ex cherefolio, petroselino fragar. violar. parietar. saxifrag. cusc. hederæ terrestr. urtic. omnia ex Terebinth. omnia ex sale armoniaco tartaro, sale & nitro Omnia testacea, quod & lapides, judaicum v. g. & alios referimus, Excrementa animalium; tinctura aperitiva *Mæbii*, tinctura nephritica *D. Michaelis* cum calce viva parata, spiritus Vitrioli refractus, spiritus aperitivus *Penoti*, tinctura antimonii solaris, tinctura extartaro silicibus antimonio & nitro in *decad. 2.*

anno

anno sexto Ephemeriæ, Germanor. à Clauhero descripta p. 362. Sub hunc quoque censum veniunt insecta quædam sale volatili plus minus acri & corrosivo luxuriantia, qualia sunt mille pedes, lumbrici, vermes majales, & cantharides. Parantur ex his tincturæ non contemnendæ: observandum tamen in illarum præparatione, ut corrosiva vis refringatur & invertatur; hinc malleum imitari *Dn. Le mort*, quia essentiam lumbricorum terrestrium cum sale tartari optime calcinato & spiritu vini, essentiam cantharidum autè cum spiritu nitri fortissimo & spiritu vini parat, utpote quæ cæteris mihi videntur tutiores, sedulo enim hic vel ad sal volatile alcalicum, vel ad acidum volatile est respiciendum, illud mediante sale aci-

do obtunditur; hoc sale alcali fixo domatur.

§. 8. Quæritur utrum calculosis diuretica convenient? Ego cæterè negativè respondeo. Calculosis sola acidum austerum cortigentia & vitciditate incidentia conveniunt; & sic quidem illa diuretica admitti possunt, quæ sale suo poros renum aperiunt, quatenus inter aperiencia numerantur Verum illa quæ serum à sanguine præcipitant, non nisi maximò cum damno usurpantur: cum enim serum ad renes deveniat, aquosæ quidem partes facile penetrabunt glandulas, & arenulas quoque abluent: at salia recens ad vecta concresecunt interveniente lymphâ vitcidâ & glutinosâ, & novos sic producat calculos.

## C A P U T XV.

De

### Evacuatione per sudorem.

§. 1.

**S**udorifera affinitatis quodam jure diureticis conjuncta sunt, cum diuretica nunquam non promoveant. Ut uterque serum ad corporis ambitum abripiant, mihi tamen constat, etiam ob solam hanc agitationem non solum plures vapores vesicam urinariam intrare, sed fibras quoque nimis antea constrictas relaxari, ut humoribus circulantibus liberior concedatur via: Hinc quibus abdomen paulo datus est ante sudores, iis erumpentibus sudoribus mollius redditur, & urina etiam largius profluit.

§. 2. Agunt autem sudorifera sanguinem exagitando, & fermentationem (non intestinalem sed progressivam sive circularem) augendo. Nonnunquam præcipitant etiam sanguinem & sic simul urinam movent.

§. 3. *Dn. Craan* quærit hic, quare sudorifera non pari passu ambulent cum purgantibus, cum æque fermentationem in sanguine excitent? Respondet, quod purgantia insuetam inferant ætherem. sudorifera talem quæ à motu nostri ætheris non tantoperè abludat, quin potius illi

O 2

robur

robur novum conciliet, ut sanguis alacrius circuletur. Motum ergo intestinum putamus augeri à purgantibus, sed progressivam imminui; cum è contra à *sudoriferis* motus progressivus augeatur & intestinus immuetur.

§. 4. Dicata sunt *sudorifera* intemperiei sanguinis & lymphæ viscidæ, acri, acidæ. Errores circa cibi & potus quantitatem commissos egregiè emendant, absumendo statim illud & expellendo, quod obstructions gignere, & sanguinem cæterosque succos intemperare posset: Unde & Præservativi & curativi nomen merito obtinent. Præterea turbatam sanguinis mixtionem usque ad eò feliciter restitunt, ut vix absque illis febris curari possit, de quo in capite sequenti.

§. 5. Qui facile sudant, vel poros habent nimis arctos, vel plures in gl'â, dulis & vasculis extrinis patiuntur obstructions, unde sudores non semper sunt testes bonæ & laudabilis constitutionis. Qui difficillimè sudant, poros habent nimis patulos, ut quicquid agitur, sub forma vaporum abeat. Sæpius defectus est in moderamine, quod nec stragulum nec quietem ferre velint.

§. 6. Conveniunt autem sudores omnibus cujuscunque sint conditionis, modò cætera rectè dirigantur. Quod si aliquid inde incommodi vel damni accessisse credant, culpa vel in aerem frigidum statim post sudores admissum, vel in medicamentum nimis mobile & acre, vel in naturam seminis sive fermenti morbosi erit rejicienda. Hoc enim si ope diaphoretici (quod etiam à cathartico fieri potest, ut supra innui) una vice & confestim excutiat, è suis tubulis, & ad vascula ca-

pillaria cum arterioso sanguine deferatur, omnem lympham sive succum nutricium coagulat, eumque restagnare facit, unde vasa lymphatica penitus obstruuntur, & ex tali fluidorum congerie colliquativi oriuntur sudores, non nisi cum morte cessantes: læpina inflammatio meningum cerebri ex eadem tuboritur causâ, & brevi temporis spatio finem morbo & vitæ imponit, quod in variolis ab intemptivo & primis diebus exhibitorem sudoriferorum usu factum fuisse novimus. Quamvis enim in cæteris malignis statim ab initio sudare conveniat, tamen in variolis res longè aliter se habet, cum illud fermentum in lacte ad modum acido, & ipsum succum nutricium notabiliter & potenter depravante consistat, quod sanguini confusum primis diebus magis attenuatur & refringitur, si ipsi sanguini aliquamdiu immixtum manserit, quam si primo statim die ad angustissimos canaliculos arteriarum appendices ope sudoriferi propellatur, ibidemque vim suam præcipitatoriam & coagulatoriam exferat.

§. 7. Quæritur an inter sudandum potus largior conveniat? dicunt id necesse esse partim in febribus ardentibus, ne sanguis nimis torridus fiat, & ut sudores minori cum molestia profuant. Verùm de frigidis si intelligatur, id absolutè nego, cum illa sudores sistant, non verò promoveant, nisi fortè per accideas & in detrimentum Oeconomix animalis, quatenus videlicet obstructions inducunt, & serum in ambitu corporis restagnare faciunt. Sin verò sitis nimium urgeat, fallatur potus theè, vel si sudores paululum cohibere

bere velis, potu caffè, quos sudantibus ambabus largior manibus.

§. 8. *Diaphoretica* usitata sunt antimonium diaphoreticum, cinnabaris antimonii, tinctura antimonii, antihecticum Poterii Spiritus tartari tam simplex quam compositus, mixtura simplex, tinctura bezoardica, sal volatile quodvis, sal fixum quodvis, bosus armena, terra sigillata, unicornu, lapis bezoar, carduus benedictus, angelica, galega, ruta, samaria, flores

sambuci, succisa, hylopus, veronica, pulegium, scorzonera, petasitis, radix chinae, lignum Guajacum, sassafras, tarsaparilla, china chinae, opium, aceta omnis generis, Cornu cervi, spiritus cornu cervi, sanguis lirci, testæ concharum, lapides cancerorum, rob sambuci, ebuli, juniperi, theriaca vulgaris & cœlestis, camphora ejusque essentia, aliæque plura, quæ in dispensatoriis videri possunt.

## CAPUT XVI.

De

### *Turbata sanguinis mixtionis restitutione.*

§. 1.

**E**xpediant hanc difficultatem *diaphoretica*, quæ exterminando heterogenea ordinem pristinum & consuetum restituunt, unde apparet, quam imprudenter agant illi, qui in febribus nil nisi purgantia commendant, cum si non minus à scopo aberrent, quam si in vulnere curando singulis diebus portiunculam de substantia carnis novaculâ abscinderent. Secundariò juvant quoque aperientia, attenuantia, emetica, vesicantia, acris mutationes, imaginatio fortis, præcipitantia

& absorbentia, & ipsa vulneraria, quatenus fermentum subigunt dissipant, invertunt, abscondunt, & glandulas deobstruunt.

§. 2. Talia sunt arcanum duplicatum, camphora, sal armoniacum, sal absinthii, cardui benedicti, tinctura bezoardica, mixtura simplex, lapides cancerorum, pulveres febrifugi & quæ sunt instar omnium China chinae & tinctura opii plura tum ad theoriam tum ad praxin spectantia vide in *differt. de febribus.*

O 3

CAPUT



## CAPUT XVII.

De

*Particularibus evacuationibus.*

§. 1.

**G**landulas palati & faucium expurgant *apoplegmatisantia* dicta, quæ scilicet sale quodam aromatico plus minus acri glandulas irritant, ut mucum & lympham limpidam copiosius reddant.

§. 2. Profunt in gustus defectu, ubi saliva valde viscida & glandulæ obstructæ sunt. Nocent autem in ulceribus palati vel faucium, *dentium carie*, & ubi lymphæ valde acris existit.

§. 3. Potiora *apophlegmatizantia* & *masticatoria* sunt radices pyrethri, iridis nostratis, angelicæ, imperatoricæ, cardamomi, cubebes piper, malbix, nux moschata, macis, caryophylli, semen sinapi, nasturtii, nicotiana, castoreum, serpillum, origanum, salvia, ruta, spiritus cochleariæ, spiritus salis armoniaci, aqua majoranæ, vitæ *Matthioli*, balsamus vitæ, potus theæ.

§. 4. Salvationem universalem instituunt mercurialia tum internè exhibita, tum foris illinita, quam cinnabaris largius sumpta quoque excitate potis est. Eiusmodi curatio instituitur in lue venerea & vulgò curatio per inunctionem vocatur, verum cum molestiæ & periculi plena sit, prudenter dirigenda est, ne internam aliquam exulcerationem & gangrænosam inflammationem causeris, in quem finem elige tibi Methodum *Celeberrimi*

*Sydenhammi*, hæc enim sola mihi rationalis & omnium tutissima videtur.

§. 5. *Errhina*, nasalialia tam sicca quam liquida, eodem modo operantur & non nisi ratione partis affectæ differunt ab apophlegmatizantibus. Sternutatoria sunt *errhina* fortiora.

§. 6. Commendantur in olfactu depravato, fœtore natium, cerebri obstructione, nocent in hæmorrhagia, exulceratione, & gravedine à lymphæ valde acris, quò in casu temperantibus plus efficitur.

§. 7. *Errhina* parantur ex succis majoranæ, betonicæ, betæ rubræ, anagallidis, nasturtii aquatici, iridis cœruleæ, aquis chelidonis majoris, majoranæ, spiritu lil. convall. Ex salvia, pulegio, serpillio, majorana, radic. ellebor. alb. pyrethri, ari. ireos, semin. nigellæ, erucæ, nasturtii, sinapi, castoreo, nicotiana, aqua *Regina Hungaria* butyr. majoranæ, nasalio liquidi *Schröderi*, balsamis aromaticis &c. Huc quoque referuntur suffimenta varii generis tum in forma liquida naribus admota, qualia sunt utriusque volatilia, tum quæ sub forma fumi admittuntur ex Mastiche, thure, gummi animæ, benzoe, succino, cinnabari, aceto, prunis vel lateri calenti injectis.

§. 8. *Expectorantia*, glandulas pneumonicas irritant, lympham attenuant & inci-

incidant: vel si nimis tenuis sit, dantur ea, quæ paululum increassent & acrimoniam temperent. Magnæ sunt efficaciam in tussi, raucedine, phthisi, pleuritide, asthma.

§. 9. Enumerabo autem potiora, cum plurima etiam in vulgus nota sint. Agmen ducit infusum Theæ, infusum veronicæ, succus bellidis, numulariæ, chærefolii, a-

qua veronicæ, Cinamomi, mirabilis temperata, spiritus gummi ammoniaci, omnia ex enula, zinzibere, liquoritia, cerevisia calida cum butyro vitello ovi & melle vel saccharo, Calida enim pectori admodum amica sunt, Sperma ceti omniaque suffimigia ex gummosis in forma sicca carbonibus injectis excitata.

## CAPUT XIIII.

De

### Indicatione Symptomatis urgentis, horumque curatione.

§. 1.

**U**rgentiora vocantur Symptomata, quæ ipso morbo pejora sunt, quia nullas ferunt inducias & citra totius economiæ ruinam diutius ferri nequeunt. Suntque dolor, vigilia, sitis, alvi fluxus vomitus, hæmorrhagia & lipothymia.

§. 2. Dolor duo dicit, nempe aliquid in corpore, deinde aliquid in mente; In corpore nil nisi motus est admodum infuetus & improporcionatus. In mente est certus cogitandi modus, & molestus mentis status. Intuitu mentis fortitudo, magnanimitas, præparatio ad excipienda adversa, musica, amicorum colloquia & meditationes profundiores multum præstabunt. Sed non sufficient, quod enim alibi, de ventriculo dicitur, scilicet quod careat auribus, illud quoque de parte dolente dici potest, quam solantur omnia illa, quæ fibras rigidas emolliunt, corrugatas blande reducunt, tubulos obstructos citra magnam agitationem reser-

rant, id quod faciunt pinguis molliora; emollientia, acrimoniam demulcentia vel ipsos spiritus animales paululum figentia. In nostris officinis prostat emplastrum anodynum, quod multæ spei est remedium; ejusdem commatis est emplastrum de minio, emplastr. diachyl. simpl. tervum cervinum, medulla crurum vituli, lac, ol. nuc. moschat. tinctura balsamica Barbetæ, anethum, flores chamæmeli, sambuci, melilot, verbasci. Aqua hysterica camphorata, spiritus frumenti, spiritus lumbricorum terrestrium, spiritus vini camphoratus, linimentum ex ol. nuc. moschat. express. sapone veneto, ol. castorei, essentia camphoræ, & spiritu salis armoniaci.

§. 3. Vigiliæ coercentur balnea dulcia & tepida, medulla cervina & crurum vituli, cinnabarina, theriaca veneta & cœlestis, diascordium, arcan. duplicatum, essentia anodyna, emulsiones oleosæ & salia ob-

volyen-

volventes, omniaque papaverina.

§. 4. Si *sitis* admodum urgeat, omne feret punctum potus theæ. Sin frigida expectas, gratificaberis quidem palato, sed sitim augebis. Commendant blandiora acida, decoctū citri, limonadas, acidulas.

§. 5. Miror quod homines sæpius de *alvi fluxu* disputent, an in principio morbi alicujus acuti sit sistendus, cum totus, quantum quantum est, symptomaticus sit. Itaque damnamus quidem styptica & adstringentia terrestria, sed propterea non sequitur, nos nolle alvi fluxum sistere. Commendamus autem eum in finem blandius quoddam sudoriferum cum aliquot guttulis tincturæ opii, quò uno quasi ictu hydræ hanc & malorum letnam expugnabis.

§. 6. Vomitus sistitur acce vellicans Temperantibus; v.g. crystallo montanâ, pulvere cordiali pretioso, aquâ cinamomi cydoniatâ, theriacâ, diascordio, coral-

lis, cornu cervi usto, essentia stomachali, spiritu theriacali camphorato &c.

§. 7. In sanguinis fluxu sistendo laudantur styptica ex vitriolo, pulveres stenoici cum albumine ovi, charta bibula, crepitus lupi, colophonium pulverisatum, liquor noster stypticus ex aqua martiali paratus, operosus magis & splendidiore vide apud *charras* in pharmacopœa. Summam meretur admirationem & applausum experimentum *Celeberrimi Domini D. Bohnii, Professoris Lipsiensis famigeratissimi*, qui in *Epistola ad Dn. Dolom* data meminit, se vehementem hæmorrhagiam solo spiritu vini cohibuisse.

§. 8. Lypothymia obviatur graveolentibus & spirituosus cardiacis. Pertinent huc omnia ex castoreo, ruta, lavenderula, floribus liliorum convallium, acera omnis generis, elixirium vitæ pretiosum, & vinum generosum naribus oblatum.

## C A P U T XX.

De

### Indicatione Vitali.

§. I.

**H**Æc vitibus prospicere jubet & fluidis, ipsamque fermentationem vitalem & humorum iterum in circulum conservare, id quod cardiaca præstant, & quæ vires restaurare dicuntur.

§. 2. Sunt autem *confortantia primò* generalia illa omnia, quæ poros sanguinis non immutant, sed & illos & figuram & magnitudinem particularum sanguinem

constituentium relinquunt, prout in statu naturali se habere solent. *Secundò* illa quæ in specie cordi, vel rectius sanguini dicuntur esse dicata, & cardiaca per excellentiam vocantur: hæcque iterum sunt duplicis generis. Quædam cardiaca dicuntur, quia sanguinis fermentationem subitò augent, qualia sunt omnia spirituosâ, volatilia, aromatica oleosa & præparata the-

ria-

ria calia, quæ eo fere momento quò ad sanguinem deveniunt, fermentationem augent. Quædam lentè agunt, & ob constantiores poros diutius in sanguine manent, atque ætherem consueto nostro similem continuo transmittunt, hinc ipsorum effectus se non statim prodit, sicuti id in prioribus cardiacis fieri solet, sed successivè & post plures sæpius dies. Ejusmodi vim cardiacam habet aurum, margaritæ, corallia, lapides pretiosi. Quædam

motum intestinum sedando, & saliva ferocientia supprimendo viribus conservandis conducunt, qualia sunt blandiora acida.

§. 3. Eundem effectum sortiuntur juscula admodum fervida cum vitello ovi assumta. Sed & reliquarum rerum non naturalium regimen conveniens institendum est, de quo in *L. 4. abunde satis regimus.*

## CAPUT XX.

De

### *Medicamentis eorundemque Facultatibus.*

§. 1.

**M**edicamentum dicitur quod poris corporis nostri paululum contrariatur: atque ratione figuræ, magnitudinis, flexibilitatis, rigiditatis, ramositatis, mollitiæ & ætheris quem per poros transmittit, in sanguinem, & humores à sanguine dependentes, agit, eosque alterat.

§. 2. Si nimium rodant partes solidas, aut fluidas turbent, vocantur *venena*, quæ duplici modo agunt. Vel enim partes solidas corrodunt ob figuram acuminatam, pungentem vel scindentem cum rigiditatis attributo. Vel peregrinum ætherem à motu sanguinis intestino valde abludentem inferunt, huncque augendo in sanguine, ejus mixtionem turbant, & sæpius planè destruunt, id quod venenum pestilentielle, virus arsenicale, viperarum, & horrendum illud venenum la poudre de succession dictum confirmant,

§. 3. Dependeat itaque facultates medicamentorum 1. à *magnitudine* particularum, prout subtiles vel crassiores sunt, 2. à *figura*, prout vel pungunt vel scindunt, 3. à *scabritie* 4. à *mollitiæ* 5. à *flexibilitate* 6. à *rigiditate* 7. à *Pororum configuratione*, vi quorum alium atque alium ætherem transmittunt. Et ab horum attributorum pluralitate vel paucitate variisque gradibus intensiois omnes diversæ illæ qualesquales etiam fuerint facultates dependent, & ex hoc principio explicantur, atque clarè & distinctè intelliguntur.

§. 4. Malè autem dividuntur in *primas, secundas & occultas*, cum istius divisionis nullum planè videamus fundamentum. Nam primæ qualitates fundamentum habent in relatione ad corpus nostrum, neque dicunt quid in objecto

P

ant.

sunt, sed saltem quid in mente fiat, quando res corpori nostro admoventur, cujus simile planè non existit in objecto, quod calidum vel frigidum, aut humidum vel siccum vocatur. Qualitates secundæ fundamentum suum habere debent in primis, quæ tamen non rarò sunt effectus & productum secundarum. Occultæ autem sive tertiæ non sunt ignotæ, cum phænomena, quæ in nobis producunt, adeoque in sensus incurrunt, per causas intelligibiles debeant explicari, æquè ac manifestæ. Quamdiu enim aliquid sensibile est, tamdiu phænomeni nomen habet; Hinc si causæ istorum phænomenorum etiam sensibiles sunt, semper in explicando progrediendum, donec ad intelligibile tantum & non magis sensibile deveniamus. Quâ ratione omnes qualitates possent dici occultæ, nempe quod ipsarum causæ intelligibiles sint, hoc est clarè & distinctè intelligantur sed tamen sensibus non legantur.

§. 5. *Excipiant*, qualitates occultas totâ substantiâ agere, manifestas autem à sua forma dependere. Nos nullam aliam præter motum & figuram agnoscere formam, à qua habent medicamenta, quod tali & non alio modo agant. Et quid est tota substantia agere? nonne tota substantia arsenici agit? Nonne tota ignis substantia urit? Quid quæso plus in occultis qualitatibus reperis, quod non æquè per motum & figuram aliæque attributa explicare possis, quam in manifestis?

§. 6. *Instans*. Confugiendum subinde esse ad sympathiam vel antipathiam, ubi insolitii & stupendi præter omnem expectationem producuntur effectus. Fieri tamen potest, ut unum idemque medica-

mentum diversos edat effectus; Hinc sæpius observatur, unum remedium multis prodesse, uni autem semper nocere, & ab hoc sine insigni turbatione assumi non posse. Verum id non fit propter antipathiam quandam, sed quod medicamentum nimis bonum sit, ut loquitur B. Craan. & quod in ejusmodi subjecto inveterata sint obstructiones, factæ ab humoribus à natura motus sanguinis planè degeneratis, & qui citra novam & vehementem turbationem sanguini committeri nequeunt: Hæc, itaq; à medicamento excussi insolitos tales producunt effectus, quorum author non est medicamentum sed humor malignus, temporis diuturnitate corruptus. Et illi profectò homines male consulunt suæ valecudini, si insolito hoc effectu perterriti ab omni medicina abstineant, nam eò pacto retinent humores & in graviores saltem tempestatem referantur. Inde etiam est, quare illi, qui nunquam ægrotarunt, aut medicamentis asueti sunt, si morbo gravior tententur, plerumque subito curentur, aut subito moriantur.

§. 7. *Quæritur an dentur medicamenta certis corporis nostri partibus dicata, ita ut alia sint cephalica, alia uterina & sic deinceps.* Virtus illa ab uno eodemque principio dependet, & sic respectu partium solidarum nulla talis datur differentia, nam omnia medicamenta, quorum particulae subtiles sunt neque notabilem aliquam ac corrosivam acrimoniam habent sunt cephalica: Et illa cephalica revera etiam sunt uterina; Eadem cephalica sunt etiam splenetica, ophthalmica, thoracica, cardiacæ, stomachica, hepatica, uterina &c.

§. 8. Interim contigit sæpius, ut in dolore hypochondrii sinistri medicamentum ex voto operetur & lienem deopplet, sicque huic parti magis appropriatum videatur, quam alii. Sed subest error. Si alia quædam pars itidem obstructa esset, idem medicamentum, quod tibi audit splenicum eundem fortietur effectum in alio viscere; Atquæ splenicum erit simul hepaticum vel uterinum, & sic de aliis.

§. 9. Medicamenta temperata dicuntur, quæ motum sanguinis nec augent nec imminuunt.

§. 10. Calida sunt quæ sanguinis cæterorumque humorum motum intestinum augent.

§. 11. Frigida sunt, quæ sanguinis motum imminuunt, vel planè sistunt.

§. 12. Humida sunt quæ lubricas & aquosas sanguini inferunt particulas.

§. 13. Sicca sunt quæ vel humidum expellunt. Vel quæ parum vel nihil aquæ admixtum habent.

§. 14. Emollientia dicuntur quæ habent particulas vel tantum flexiles & quæ sibi in omnibus punctis non adeo firmiter coherent, hinc citra pinguetionem cutis emolliunt, v.g. radix altheæ, medulla panis. Vel particulæ sunt simul ramolæ, quæ varii generis pinguedines constituunt; Et hæc multas salinas aut acidas particulas in complexu habent, quæ si diutius servantur, occultâ actione aeris & ætheris evocantur & volatilifantur, id quod in lacto & butyro rancido observamus: simile quid in casco antiquo fieri solet.

§. 15. Adstringentia sunt omnia frigi-

da, quorum particulæ sunt crassæ, & vel cum vel sine attributo rigiditatis & figuræ acuminatæ; hinc exurgunt acida non adstringentia, v. g. in tamatindis, & acida adstringentia, nec non austera adstringentia. Nullo autem alio modo adstringunt, quam occludendo poros, & humores incrassando, iisque transitum denegando.

§. 16. Incrassantia sunt omnia sicca, tam illa quæ aquam admixtam non habent, quam illa quæ humidum simul expellunt. Alia etiam sunt frigida, quæ particularum motum sistunt.

§. 17. Attrahentia propriè dicta nullibi repetiuntur. Corpora affluunt, vel accedunt ex legibus motus; & si duo videas ad se invicem accedere corpora, sicuti faciunt ferrum & magnes, fit id ob pororum & ætheris, quem hi transmittunt, similitudinem. Pari ratione videmus alios humores lecerni in renibus, alios in hepate, & porò. Nempe non attrahuntur, sed ob peculiarem cribri configurationem tales hæc segregantur partes, quæ ob cribri diversitatem non poterant alibi separari. Sic videmus quod post acrium & corrosivorum applicationem cutis rubeat, aut mædeat, & humores exstillent, unde vulgò dicunt calida illa attrahere. Nos rectius dicimus effectum hunc dependere à figura scindente vel pungente & particularum mobilitate, hinc & fibras abscindunt, & humorum circulationem præpediunt, atque ob diversum ætherem cum succis illis restagnantibus, vel recens ad venientibus, fermentationem instituunt. Hunc in modum attrahunt urtica, habent enim cuspidis quibus pungunt: habent circa cuspidis basin folliculum, in quo ferme-

tum igneum sive valde acre later, quod detractâ pelliculâ & sua acrimoniâ & fermentativâ utit & calefacit. Sic capes & vespræ gravius lædunt quam urtica, quod ipsarum aculei in versas habeant extremitates & prominentias instar sagittæ, hinc magna cum fibrillarum dilaceratione & infiguntur carni & adhuc majori cum difficultate extrahuntur; præterea fermentum malignum in vulnusculo relinquunt, quod succorum ibi transeuntium motum intestinum mirum quantum adaugeat, unde subitaneus ille tumor & ardor.

§. 18. His affinia sunt *vesicantia*, *crustam inducentia*, *rubefacientia*, *adurentia*, *corrodentia*, *putrefacientia*, *psilothra*. Ut pote quæ gradu saltem & ratione subtilitatis, rigiditatis, & mobilitatis differunt: Neque obstat, quod aqua feruida cui admota statim vesiculas producat: Nam fibrillæ æque à violentiori motu rumpuntur, quam à corporibus acutis discinduntur: Et æther copiosius irruens & cum alia determinatione eundem fortitè potest effectum, qualem salia illa corrosiva producant. Sic vel solus calor poros destruit, & fibras divellit, quod in corio vel calcei igni admoto illicò apparet. Hæc autem omnia & motu & figuram cutem & carnem agunt, atque suam exerunt virulentiam.

§. 19. *Aperientium* vis dependet à subtilitate & aliquali rigiditate particularum. Sunt tamen quedam inter hæc, quæ alium sanguini inferunt ætherem, & insolitam producant fermentationem; Quo pacto purgantia primò aperiunt, deinde cum in illa fermentatione variæ fiant coagulationes, sæpiùs viscera magis ob-

struunt. Omnia calida & cephalica sunt aperientia, nulla autem dantur frigida.

§. 20. *Repellentia* sunt frigida, incrassantia & adstringentia; Adeoque proprie non repellunt, id quod sanguinis circulationi contrariatur, sed humores, saltem sustunt & in parte figunt.

§. 21. *Vulneraria* pus generantia, carnem generantia, callum generantia & cicatrizantia sub se continent. Nihil autem aliud præstant medicamenta, quam quod impedimenta sanationis tollant, quæ nempe obstant consolidationi, qualia sunt aer, sal acre vel acidum, chyli visciditas, tubulorum obstructio, fibrillarum crispaturæ. Ergò conducunt omnia illa quæ sanguinis intemperiem acidam vel saltam corrigunt, quæ poros & tubulos reserant, motum chyli promoveant, eumque fluidiorem reddunt; & fibras corrugas ad lineam rectam iterum disponunt. Et quibus palam fit ipsa medicamenta nec carnem generare nec pus, Pus enim nihil aliud est quam chylus accensens. Caro autem ex chylo producitur. Hinc alimenta potius pus & carnem generant: Et medicamenta quæ admodum exsiccant & humiditatem absument cicatricis inductionem faciunt.

§. 22. *Præcipitantia* alium ætherem per poros transmittunt, illius liquoris ætheri, quem præcipitant, vel rectius in quo fit præcipitatio, planè contrarium.

§. 23. *Absorbentia* cavernulis sunt prædita, intra quas spicula abscondunt, ipsorumque cuspides simul invertunt.

§. 24. *Anodyna* non sunt unius generis. Quædam causam doloris perfectè tollunt, dum salium spicula involvunt, q. l. lac, butyrum recens, medulla panis,

panis, pinguedines, vitellus ovi, althea, fœcum græcum; Quædam nervos obstruunt & stuporem inducunt, quare nus spiritus animales non possunt influere infra tubulos obstructos, hinc pars illa nervi est flaccida & ad sensum exercendum inepta. Quædam sanguinem incrasant, & impediunt, quò minus salia acria ad partem dolentem ferantur; Verum

hæc ad tempus causam tollunt, quam primum enim vis remedii expiravit, & particula illæ coagulantes sanguinem exhalant, dolor sæpius redit. Anodyna tutiora sunt Cinnabaris, arcanum duplicatum, anodynum *Angeli Sale*, tinctura opii, laudanum opiatum, theriaca, dialcosidium, & omnia papa verina.

## C A P U T XXI.

De

### *Operationibus Pharmaceutidis.*

§. 1.

QUI medicamentorum compositio-  
ni se accingit, terminorum chymi-  
corum & pharmaceuticorum exactam  
non solum habeat cognitionem, sed om-  
nes quoque nosse debet encheirises, ea-  
rundemque rationes philosophicas, ut  
nunquam absq; ratione agat, sed sic uti in  
omnibus ita & hic claram ac distinctam  
sibi præfigat perceptionem. Desudâ-  
runt hoc in negotio plures, inter quos  
omnem occuparunt fundum Celebrissi-  
mi viri *Bohnius* & *Vvedelius*, ille in *dis-*  
*sertationibus chymicis*, hic in *pharmacia*  
*acroamatica*. Pro instituti nostri ratione  
sufficiet indiguisse terminos, ne ipse  
tyro rudi planè minervâ artem pharma-  
ceuticam aggrediatur.

§. 2. *Alcoholifare* est operatio phar-  
maceutica, quâ vel spiritus vini ita des-  
phlegmatur, ut ignis instar pulverem py-  
rium in momento accendat. Vel qua-

pulveres testacei in pollinem rediguntur,  
unde alcohol audiunt; v. g. alcohol cor-  
ralliorum.

§. 3. *Amalgamare* ab emolliendo  
sic dictum, est operatio quâ metalla  
emolliuntur, per mercurium, & in calcem  
rediguntur, quò modò calces ☉ & ☿ præ-  
parantur: à quibus mercurius vel per  
expressionem per corium, vel per eva-  
porationem in crucibulo iterum aufertur,  
estque hæc operatio prima calcinationis  
species, & proprie solis metallis dicata.

§. 4. *Calcinatio* est pulverisatio cor-  
porum per ignem vel actualem vel po-  
tentialem. Igne actuali calcinanda in-  
cinerantur, vel igne reverberatorio dicto  
confringuntur, unde duæ emergunt cal-  
cinationis species, incineratio & reverbe-  
ratio. Igne potentiali calcinantur res,  
dum vel à spiritu acido vel à pulvere  
corrosivo cœmentatorio dicto corro-

P 3

dun-



duntur. Illa operatio calcinatio imersiva; hæc coementatio seu strauificatio dicitur. Hinc spectat fumigatio, quando concreta fumo acti ☉, vel liquoris alicujus, emolliuntur, quò modò Cornu cervi philosophicè præparatur, & ad distinctionem à cornu cervi isto cornu cervi philosophicè præparatum dicitur.

§. 5. *Clarificare* est decocta cum scopis & albumine ovi deparare.

§. 6. *Circulatio* est digestionis modus in vase circulatorio, ovum philosophicum dicto. In hoc enim motu circulatorio partes acuratus comminuuntur, ununtur, miscentur, & duo directa in unum tertium abeunt. v. gr. Spirit. salis dulcificatus aliique spiritus minerales dulces, qui notante Cl. Wedelio æque per circulationem quam per cohobationem dulcificari possunt.

§. 7. *Coagulatio* est operatio, quâ quæ erant separata compelluntur in unum. Sæpius præcedit præcipitatio, vel cohobatio. Fit quatenus fluidæ partes exhilant, concretescentibus ramolis crassioribus. Vel quando à superveniente acido textura destruitur, & crassiores partes gravitate sua fundum petunt. Quo dabit præstat acidum, hoc in butyri præparatione præstat motus & agitatio.

§. 8. *Cohobatio* est repetita destillatio, ut duo liquores sibi arctius cohabitent. Vel ut omnis ex capite motuo vis evoceatur.

§. 9. *Colare* est deparare vel separare liquidum à spisso, purum ab impuro: Colatura fit vel per linteum vel per pannum manicam Hippocratis dictum.

§. 10. *CrySTALLISATIO* species coagulationis est, qua salia in motu posita à super-

veniente frigore ad quietem rediguntur & in crystallos efformantur.

§. 11. *Decantare* est liquorem per vas inclinacionem à fœcibus separate, estque collatio sine linteo.

§. 12. *Detonatio* est fulminationis remissior gradus, quando rigida spicula materiæ primi elementi innatant, & circa centra torata cum impetu majus occupant spatium, omniaque occurrentia corpora disjiciunt. Est vel sicca, quæ fit cum nitro in antimonii præparationibus. Vel humida cum sulphure tartato & nitro in clyforum præparatione.

§. 13. *Deliquare* est fluidum reddere, sic salia per deliquium solvuntur.

§. 14. *Digestio* plurimis aliis inservit operationibus. Quæ digeruntur, maccrantur, attenuantur, conjunguntur, dissolvuntur. Fit in calore temperato, & humido.

§. 15. *Edulcorare* est actia per lotionem diluere & à calce separare.

§. 16. *Extrahere* est corpus in diversas resolvere partes. Dicitur in specie de tincturis, essentiis resinosis & gummosis. In genere verò destillationem, sublimationem, filtrationem, rectificationem, cohobationem, digestionem, circulationem in se complectitur.

§. 17. *Fixatio* fit vel ab igne, vel ab acito. Figere est quâsi ligare, quod avolare contendit, & est imutationis species.

§. 18. *Filtrare* est liquorem per chartam bibulam deparare.

§. 19. *Lavigatio* est trituræ species; fit super porphyritem, affusâ subinde aquâ destillatâ, unde præparata exsurgunt.

§. 20. *Nutrire* est succo convenienti imprægnare. Quamvis & in his abusis fit,

§ 21. Pra-

§. 21. *Precipitatio* fit, quando liquor præcipitans affanditur corpori à men-  
struo aliquo soluto. Spectant huc cano-  
nes chymicorum. Quod habet vim sol-  
vendi, habet etiam, ubi contrarium occur-  
rit, vim præcipitandi. Quæ solvuntur ab  
acidis, præcipitantur à contrariis & vice  
versâ. Omnia sulphurea & resinosa præ-  
cipitantur ab aqueis. Eadem aquea dilu-  
endo salia per accidens præcipitant, dum  
solutum sponte & ob propriam gravita-  
tem descendit.

§. 22. *Sublimare* est particulas subli-  
iores in sublime ducere, ut vasi adhæreat,  
relictis crassioribus in fundo.

§. 23. *Fermentatio* est motus parti-  
cularum intestinis à diversi generis ma-  
teria subtili introductus. Ab hac gradu  
differt effervescentia.

§. 24. Pertinent hæc encheirises alia-  
que circumstantiæ observatu dignissi-  
mæ. 1. In destillatione spirituosorum in-  
flammabilium vasa, quò altiora, eò me-  
liora. 2. In acidorum destillatione quò  
vasa depressiora & humiliora, eò meliora.  
3. In olei empyreumatici destillatione re-  
cipiens debet esse amplissimum. 4. Oleo-  
sa aromatica non fermentata multum  
olei, parum spiritus reddunt; Fermenta-  
ta multum spiritus parum olei suppedit-  
tant. 5. Si oleum à phlegmate vis separa-  
re, filtrum eodem oleo illine. Sin phleg-  
ma transire debeat filtrum, humectetur  
phlegmate. 6. Fracturam vitri ob calidi  
infusionem evitabis, si paucas prius gut-  
tulas vitro affuderis cum agitatione qua-  
dam vitri, ut æqualiter prius incalescat.

## CAPUT XXII.

De

### *Instrumentis & furnis.*

§. 1.

**A**pparatus necessarius ad labores  
pharmaceuticos consistit in instru-  
mentorum & furnorum copia & nu-  
mero.

§. 2. *Ustatiore vasa & instrumen-  
ta* sunt Cucurbita cum suo operculo,  
quod vulgò alembicus vocatur sed male,  
notante Cl. Le Mort. Si cucurbita sit  
major & ex cupro, vocatur vesica. Si sit  
minor & recta, dicitur cucurbita separa-  
toria; si sit cum collo incurvato vocatur  
retorta. Recipientes, crucibula vitriata &

non vitriata, catini sive capellæ, vel testæ,  
phiola, spatulæ, conus fulorius, mortaria,  
circuli ferrei igniti, circuli straminei, cri-  
brum, pixis coementatoria, tollæ, ampul-  
læ, infundibula, siphones, variique gene-  
ris vitta, Vasa enim vitrea cæteris omni-  
bus sunt præferenda.

§. 3. *Furni ustatiore* sunt furni pro  
Balneo, pro retortis, pro cucurbitis, pi-  
ger Henticus, furni pro spiritibus acidis  
destillandis, furnus portatilis cingulis fer-  
reis munitus, furnus lampadis.

§. 4.

§. 4. *Furnus* constat ex cinerario, foco, & laboratorio. Accedunt spiracula sive ventilia vel registra, craticula, ostiola.

§. 5. Caloris gradus mitior est quem tenerrimi hominis manus ferre potest, &

respondet urinæ recens micæ. Alter gradus est in MB. Tertius in cineribus calidis; quartus in arena calida; quintus in aperto igne: habent tamen & hi gradus suas iterum latitudines vel sub gradus.

## C A P U T XXIII.

De

### *Medicamentorum Compositione & distributione.*

§. 1.

**M**ateria medica, ex qua omnia constant medicamenta, desumitur ex triplici regno, vegetabili, animali, & minerali.

§. 2. Cum autem plura ob cruditatem ulteriori opus habeant præparatione, nec intentioni Medici plenius satisfaciunt, solent plura prius præparare, aliâ conjungere, & inde conficere medicamentum nunc simplex dictum nunc compositum.

§. 3. In quolibet composito est basis; additur subinde stimulus & corrigens. Quæ de direttore dicuntur, inter signamenta sunt referenda.

§. 4. Accedat signatura vel inscriptio, cujus magna est vis in foro medico, quia conceptus alligati sunt verbis, & quia vocabula nobis nota sunt, putamus res æque tales esse, quales per vocabula significantur.

§. 5. Porro requiritur, ut medicamenta legitimè dispententur, & certis suis ponderibus atque mensuris distribuuntur. Dantur autem pulveres à grano ad ℥ij. vel ℥j. *Willisius* sæpius illos cochleari

metitur. Potiones ad ℥vj. Mixturæ liquidæ uno vel altero cochleari. Salia fixa ad ℥j. Volatilia ad grana sex vel octo, Spiritus acidi ad guttulas 7. 9. vel 12. Elixiria à guttulis 15. ad 40. Extracta à grano ad ℥j. vel ℥j. exhibentur.

§. 6. Granum. gr. granum hordei æquat pondere.

Scrupulus ℥j. pendet grana xx.

Drachma. ℥j. tres scrupulos continet.

Uncia ℥. pendet ℥vj. ij.

Libra ℔. est pondus ℥xij.

℔β. id est. ℥vj.

Manipulus M. quantum manu comprehendere potest.

Pugillus P. quantum adductis digitorum apicibus attollitur.

Numero. No. } ita fructus & semina di-  
Paribus Par. } tribuuntur.

Ana. a. aa. id est eorum quæ recensentur æqualis debet esse quantitas.

P. æqu. partes æquales.

gr. guttulæ.

q. l. quantum sufficit. } hoc arbitrio pru-  
q. v. quantum vis. } dētis pharmaco-  
q. pl. quantum placet. } potēi relinquitur.

S, a.

S. a. secundum artem.

l. 2. lege artis. S. signetur.

f. f. stratum superstratum.

MB. Balneum Mariæ.

§. 8. Quandoque compendium facimus, & uno sub titulo plura intelligimus medicamenta, sic nôsse debent pharmacopœi, quæ sint radices quinque aperientes aliaque, ne Medicus semper opus habeat ea in specie recensere. Comprehenduntur illa in hac classe.

Quinque radices aperientes. Radix Apii, Alparagi, fœniculi, petroselini & Rusci.

Quatuor herbæ emollientes. Althæa, Beta, Malva, Violaria.

Quinque herbæ capillares. Capillus

veneris. Phyllitis. Polytrichum. Ruta muraria & Caterach.

Tres flores cordiales. Borraginis, Buglossæ, violatum.

Quatuor semina calida majora. Semen anisi, Cardamomi, Cumini, fœniculi.

Quatuor semina calida minora. Amios Apii, carvi, dauci.

Quatuor semina frigida majora. Sem. cucumeris, Cucurbitæ, Citrulli, Melonum.

Quatuor semina frigida minora. Cichorei, Endiviæ, Lactucæ & portulacæ.

Lapides quinque pretiosi. Granatus, Hyacinthus, Sapphyrus, Carneolus, Smaragdus.

## CAPUT XXIV.

De

Formulis.

§. 1.

**M**edicamenta ut variant, in diversis sub formis vel servantur in pharmacopoliis, vel ex tempore ad nutum Medici parantur, qualia sunt.

*Aceta.* Hæc vel simplicia sunt vel composita, parantur per fermentationem, per distillationem.

*Agua* simplices vel compositæ; illæ cum vel sine vino, ex toto, vel ex succo: hæc variis cum ingredientibus distillantur, quibus non raro per imprudentiam

adduntur ea, quæ nullam unquam reddere possunt humiditatem, neque blandiori hoc calore alterati.

*Bolis.* Rarius à Recentioribus præscribuntur. Pro exemplo sint sequentes, unus purgans, alter alterans. ℞. Elect. de Tamarindis cum foliis Sennæ ℥ss. pulveris radicis laxativæ ℥ss. fiat bolus asperg. saccharo. ℞. Conserv. rosar. antiqui, ℥ss. confect. alkerm. ℥j. f. bolus.

Q

CASA-

*Cataplasma*, est medicamentum in forma pulvis. Fiunt vel extemporaneâ commixtione pulverum & liquidorum: vel per coctionem, quale est sequens R. Rad. alth. ℥ij. H. Malv. bismalvami, flor. chamomil. ꝑj. coque ad putrilaginem, adde farin. lin. ℥vj. vitellum ovi, oxymel. simpl. ℥ss. f. cataplasma.

*Clyster* est liquor vel decoctum ano injiciendum. R. decoct. Betonic. ℥iv. liquor. Corn. cerv. succinat. gr. xv. Mellis Violat. ℥j. f. Enema in epilepsia proficiente. R. decoct. emollient fßj. sal. tart. gr. xij. sacchar. ℥ij. f. pro adulto.

*Condita* parantur cum saccharo vel melle. *Confecta* sunt radices, semina, vel fructus, saccharo incrustata.

*Conserva* sunt folia, flores, vel etiam radices cum saccharo contusæ.

*Decocta* sunt medicamenta coctione pro purgandi vel alterandi utu præparanda, pro exemplo esto decoctum folior. Senn. *Mynsichti*. cum vel sine rheo.

*Electuarium* est in forma mellis vel paulò spissius. Paratur ex conservis, conditiis, pulveribus, extractis, sirupis, essentiis, Elæosaccharis. v. g. g. Conserv. rosar. ℥ij. Theriac. ℥ij. radic. Enul. condit. ℥ij. Extract. Croc. gr. iij. pulv. anonum. ℥j. spir. cephal. gr. xv. c. sir. fl. pœon. f. Electuarium in Catarrho.

*Elixirium* est compositum, beneficio menstrui variis ex ingredientibus præparatum: habet maximam convenientiam cum essentiis. Prostant in officinis Elixir. peopriet. *Paracelsi*, album *Helmontii*, uterinum, amarum, febrile, spleneticum, &c.

*Emplastra* sunt medicamenta tenacia, corio inducenda vel linteo, ut cuti adherant: Huc pertinent Cerata emplastris molliora, dropaces, picationes, spara-drapa.

*Emulsiones*, sunt medicamenta lactiformia ex nucleis & seminibus cum aquis destillatis vel decocto aliquo parata. Sumitur pro ℥j. aquæ ℥j. seminis.

*Epithema* est medicamentum externum vel in formâ siccâ, vel in forma liquidâ. In forma sicca sub specierum, pulveris vel farinæ nomine parti externæ apponitur; vel est in forma liquida, & nihil aliud quam vel sola aqua, vel acetum, vel mixtum ex aquis & pulveribus: In officinis prostant aqua pro epithemate cordis, & species pro epithemate cordis, quæ ex tempore mixta epithema cardiacum constituunt. E. g. g. ▽ pro epithem. Cord. ℥ij. spec. pro epithemat. ℥ss. Misce.

*Essentia*, est liquor concentratus, & sola consistentia differt ab extracto.

*Fecula* est medicamentum sub forma pollinis, convenit cum magisteriis, talis est fecula pœoniæ, iridis, bryoniæ, ati.

*Flores* sunt sublimati pulveres v. g. flores sulphuris.

*Gelatina* ad confortandum ex tempore præscribuntur. Talis est Gelatina cornu cervi; paratur prius juleculum, cum ratura C. C. cum aqua & vino, quod superveniente frigore in Gelatinam abit, additur medulla pomorum citri & saccharum.

Gar-

*Gargarisma* est medicamentum liquidum ori & faucibus dicatum. Paratur vel ex aquis, vel ex decocto, additur mel, diamorun, dianuc, nitrum, spirit. vini, &c. E. g. R.  $\nabla$  fol. querc.  $\zeta$ x. Nitr. præp.  $\zeta$ ss. mitce, f. gargarisma.

*Infusa* differunt à decoctis, quod citra coctionem vim medicam possideant: v. g. infusum fol. sen. infusum vitri anti-monii.

*Fulebi* denotant medicamentum ad refrigerandum & confortandum in forma potus exhibitum. Vel omnes portiones in quemcunque finem adhibitas. Prioris generis portiones sapore & colore plerumque sunt gratæ. Adduntur eum in finem sirupi Coralliorum, ribium, berberum, papav. errat, rub. idæi, acetos. citr. pro basi sumitur decoctum aliquod v. g. decoctum Corn. cerv. vel aquæ simplices destillatæ, vel fontana, additur tinctura rosarum, spir. vitrioli ad gratiam.

*Morsuli* parantur interveniente saccharo fuso. Sunt vel alterantes vel purgantes. Eodem modo parantur rotulae, nisi quod pulveres minori dosi sint in morsulis quam in rotulis, hinc ex omnibus quæ cum saccharo soluto commisceri possunt, parari etiam possunt morselli & rotulae.

*Olea* sunt vel expressa, vel destillata, vel cocta.

*Pessarium* est in forma digiti, dum species sacculo vel lana aut gypsio ex-

ceptæ, vel cum melle aut galbano incorporatæ, in formam oblongam accommodantur.

Huic simile est *suppositorium* pro ano ex melle plerumque & sale constans. Hujus loco utimur etiam lardo, radice petroselini, alumine, sapone, &c.

*Pilule* compositæ sunt ex rebus siccis beneficio visci ac glutinosi alicujus liquoris incorporatis, pro purgandi vel alterandi usu excogitatæ.

*Preparata* sunt pulveres tenuissimi, sæpius interveniente aqua aliquâ destillatâ in conum collecti, ut ex tempore iterum in pollinem redigi possint. v. g. Corall. preparata.

*Pulveres & species* fiunt triturâ & lævigatione. Officinales ex pluribus ingredientibus facti vocantur species. Si aromatici sint trageæ.

*Saculi* fiunt ex vegetabilibus sacculo exceptis v. g. stomachales, cordiales apregorici, ix colica & calculo, pro cucupha.

*Spiritus* sunt salia phlegmate soluta.

*Sirapus* est liquor medicamentosus cum saccharo vel melle ad mellis liquidiusculi consistentiam coctus.

*Tincture* sunt extractiones sine abstracto menstruo. Sunt qui tincturam coralliorum siccam quoque ostendunt.

*Trochisci* sunt parvæ rotulæ expul-  
veribus viscoso aliquò liquore com-  
pactis compositæ & caractere no-  
tatæ.

*Linimenta* & *unguenta* solâ confi-  
stentia differunt, illa enim fluidiora, hæc  
minus fluida sunt. Sumitur olei ℥j. pin-  
guedinis ℥ß. vel ℥iij. pulveris & ceræ ℥j.

Sed plura non addo, cum tyronibus scri-  
pterim, non veteranis. Neque farragi-  
nem ingredientium magni faciam, cum  
paucis etiam rem æque feliciter expedire  
possimus.

DEO Optimo Maximo sit Laus  
Honor & Gloria in sempiternum!  
Amen.



CASUS